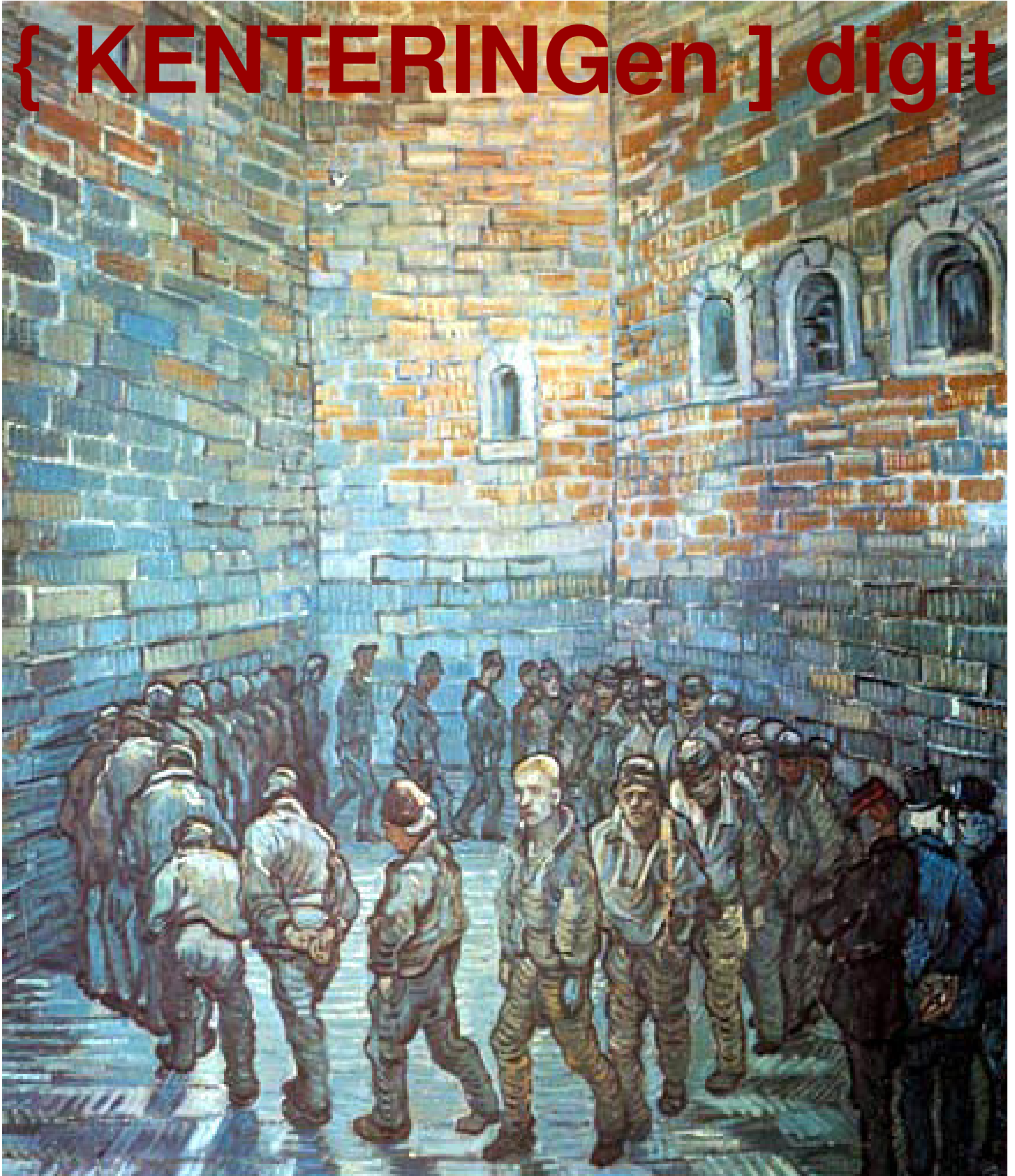

{ KENTERINGen] digit

Gevangenis

Terug naar “oog om oog, tand om tand”? - Gevangenen zijn niet veroordeeld om schuldig te blijven - Interview met Arthur, ex-gedetineerde - Bijbelse reflectie van een gevangenisalmoezenier - Neoliberalisme en overvolle gevangenissen - Gedichten van gedetineerden - Film ‘Illégal’

Voor rechtvaardige belastingen

Het pensioenspook

{KENTERINGen]digit

{KENTERINGen]digit is de digitale opvolger van {KENTERINGen] die tot de zomer van 2007 op papier verscheen. {KENTERINGen]digit wil een tijdschrift zijn waarin talrijke vertegenwoordigers en (basis)groepen uit de kritische christelijke basisbeweging de gedachten en krachten bundelen. Met dit magazine wil de redactie een blad aanbieden dat maatschappelijke toestanden helpt te analyseren en sporen trekt voor een oecumenische bevrijdingstheologie.

{KENTERINGen]digit legt de hoopvolle wendingen in onze maatschappij en kerken bloot. Het breekt met de logica van het kapitalisme en zijn wetmatigheden omwille van haar radicale keuze voor de zwaksten in onze samenleving.

De inhoud en de editoriaals van de 5 papieren jaargangen van {KENTERINGen] vind je op www.kenteringen.be.

Redactie

Marc-Antoon De Schryver, Paul De Witte, Willy Duchatelet, Jozef Mampuy, Katrien Rombouts, Jan Soetewey, Elke Vandepierre.

Werken mee aan dit nummer

- Marc-Antoon De Schryver (°79), leraar en medewerker van DeWereldMorgen, redactielid
- Marij Loos (°54), lid CvS, lay-out
- Jozef Mampuy (°49), militant in de Christelijke Arbeidersbeweging, lid CvS, redactielid
- Achiël Neys (°43), vormingsverantwoordelijke katholieke aalmoezendienst
- Jan Soetewey (°41), medewerker CvS, eindredactie
- Henk van Andel (°47), predikant in Ieper, protestants aalmoezener in de gevangenis van Brugge
- Elke Vandepierre (°73), coördinator Motief, redactielid
- Luk Vervaeke (°52), leraar in de gevangenis, publiceert geregeld opiniestukken

Contact

kenteringen.digit@gmail.com
website: www.kenteringen.be

Illustratie cover

Vincent Van Gogh:
'het luchten van de gevangenen'

p5 * De onstuitbare terugkeer van "oog om oog, tand om tand"?

{KOP en Munt]

Michèle Martin, de echtgenote van Marc Dutroux, is opnieuw voor de strafuitvoeringsrechtbank van Bergen verschenen. De beslissing over vrijlating valt op 22 september. Een vorige poging tot voorwaardelijke vrijlating strandde op een storm van protest. Wat is hier aan de hand vraagt Luk Vervaeke zich af. De oprispingen tegen de vervroegde vrijlating van Martin zijn het topje van een ijsberg. Ze zetten de deur op een kier voor een openlijke campagne voor de herinvoering van de doodstraf. Is er dan geen andere weg dan wraak en eeuwige bestraffing? Het antwoord op het onherstelbare en op daden die het normale bevattingvermogen overschrijden, kan alleen maar gevonden worden in een groter engagement tegen elke vorm van onrecht en in een humanisering van de maatschappij. Daar zijn voorbeelden van.

Michèle Martin

p9 * Gevangenen zijn niet veroordeeld om schuldig te blijven...

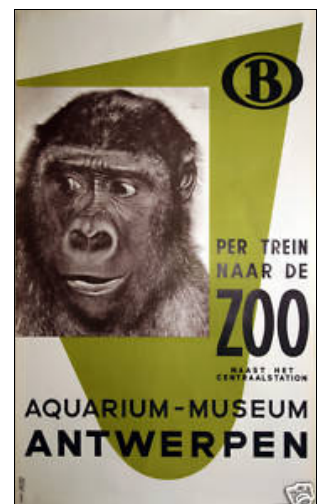
{Kop en MUNT]

Ook Achiël Neys, vormingsverantwoordelijke van de katholieke gevangenis-aalmoezeners, heeft zijn vragen bij de actuele roep om een definitieve declassering van bepaalde categorieën van daders. Het is één van de kwalijke gevolgen van de gretig gekoesterde fictie van een 'gezonde samenleving'. Die fictie heeft in de twintigste eeuw op een ontstellende manier zijn totalitaire aard geopenbaard. Misschien bestaat er helemaal geen andere dan een 'gewonde' gemeenschap.

p18 * Gorilla Gust stelt het beter

{De Rode Draad]

Arthur was betrokken bij een levensdelict. Hij werd tot een lange gevangenisstraf veroordeeld. Na 10 jaar kwam hij vrij. Naar gedetineerden en ex-gedetineerden wordt zelden geluisterd. Toch zouden we van deze 'ervaringsdeskundigen' heel wat kunnen leren over ons penitentiair systeem. {KENTERINGen]digit ging Arthur opzoeken en sprak met hem. Het welbevinden van Gorilla Gust wordt hoger ingeschat dan dat van gedetineerden, legt Arthur uit. Hij heeft ook nog andere opinies.

3

Redactioneel

10 jaar (oorlog tegen) terreur

5

KOP en munt

De onstuitbare terugkeer van “oog om oog, tand om tand”?

9

Kop en MUNT

Gevangenen zijn niet veroordeeld om schuldig te blijven

15

To the Point

Overvolle gevangenissen en neoliberalisme gaan hand in hand

18

De Rode Draad

Gorilla Gust stelt het beter

- Ex-gedetineerde aan het woord

25

Het Derde Testament

Fragment van God?

- Gevangenisaalmoezenier aan het woord

29

In Beweging

Tax Freedom Day: NO!

Tax Justice Day: YES!

31

Van Kaft tot Kaft

Het pensioenspook

34

Brood en Rozen

- Nachtwake
- Ex-gedetineerde

36

Kunst-Greep

Illégal

39

Laatste Pagina

10 jaar (oorlog tegen) terreur

Ik hoor mijn inmiddels overleden grootvader nog regelmatig zeggen - meestal wanneer ik verzadigd een kwart van een oversized Panos-broodje in de vuilnisemmer moet kieperen: “Gij hebt geen oorlog meegemaakt, gij...”.

Ik kon dat als kind alleen maar opgelucht beamen, mij gelukkig prijzend dat mijn generatie, (hier in België althans) ontsnapt is aan de gruwel van hongersnood en de bittere smaak van chicoreikoffie - en met uitbreiding uiteraard ook aan de dreiging van fluitende bommen en traumatiserende nachten in schuilkelders, aan het getuige zijn van joodse burens die in een open wagen geduwd worden om nooit meer terug te keren, aan het verlies van vaders, broers, vrienden... op het front. Het is een werkelijkheid die ik -ondanks de doorleefde verhalen van grootouders- mij met de beste wil van de wereld niet kan inbeelden. Niet wil inbeelden misschien.

Al durf ik mij -de laatste tijd alsmaar vaker- afvragen of het wel helemaal klopt: “dat wij geen oorlog meemaken”. Natuurlijk niet het soort dat onze grootouders tot in hun maag en ergste nachtmerries aangetast heeft, het oorverdovende en allesverbouwende soort. Maar bestaat er niet zoiets als een hedendaagse variant, het soort oorlog waarbij de onzichtbare vijand -terwijl je achteloos je wettelijke inkoop doet- je hoofd insluit, systematisch je ideeën bezet, z'n propagandamachine tussen je oren installeert en ingebeelde vijanden op je netvlies projecteert. Schaapachtige oorlogen (niet met het blote oog zichtbaar) die zo innemend zijn dat je ze op de koffie zou vragen, maar die je intussen beroven van je burgerrechten, je redelijkheid, je argwaan. Mindjacking, zeg maar.

Neem nu 9/11. Geen mens die hier vanachter zijn TV dodelijk gewond raakte toen voor het eerst de instortende toren op ons beeldscherm verschenen. Maar wát een ravage hebben ze in onze gemeenschap aangericht na tien jaar commentaar bij die beelden... Hoe vernietigend zijn ze geweest voor ons veiligheidsgevoel, voor onze perceptie van moslims, voor ons begrip van democratie, politiek verzet, multiculturele samenleving...

De uitzonderingstoestand (de gedeeltelijke opheffing van wetten -zoals de bescherming van de privésfeer of vrije meningsuiting- om de politieke orde te verdedigen tegen externe noodsituaties) die na de aanslagen in de VS ontstond en in de *Patriot Act* vorm kreeg, breidde zich uit over de gehele wereld: huiszoekingen zonder huiszoekingsbevel, af luisterpraktijken, voorlopige hechtenis en deportatie van immigranten, verdachtmakingen en aanhoudingen zonder juridische gronden van politieke activisten...

Ook in Europa werden een boel uitzonderingsmaatregelen genomen -in eigen land werden we gezegend met de antiterrorismewet, met in wetten gegoten bijzondere inlichtings- en opsporingsmethodes, de inperking van het recht op politiek en syndicaal activisme. Ook hier werd het in het voorbije decennium ‘legitiem’ om ongegrond mensen met een vreemde tongval of afwijkende overtuiging te criminaliseren. Herinner u de parlementaire demonisering van de AEL en

Dyab Abou Jahjah. Herinner u de buitengewone aandacht van de veiligheidsdiensten en de uitzonderlijke democratische eisen waarmee de Moslimexecutieve af te rekenen kreeg. Zelfs bij afwezigheid werden moslims op de plaats van de misdaad gespot. Herinner u de MP3-moord en de waarschuwende woorden van Paul Beliën (inmiddels adviseur van Geert Wilders) over de vermeende daders: “Het zijn roofdieren die al van jongsaf leren hoe ze beesten de keel moeten oversnijden”. Het haalde, zonder enige moeite, onze ‘kwaliteitspers’.

De wetteloze toestand van Guantánamo die -ondanks de aan het licht gekomen martelpraktijken- tot op vandaag door Obama niet opgeruimd geraakt. Ook al ligt Bin Laden intussen op de bodem van de zee, de uitzonderingstoestand is nog niet afgeschaft. En mocht dat gebeuren, is het nog maar de vraag of dat veel verschil zou maken. De uitzonderingstoestand heeft zich intussen in het hart van onze samenleving genesteld. We zijn eraan gehecht geraakt. De geïnstalleerde ideeën lijken intussen immuun geworden voor de aberaties van de War on Terror. We weten intussen van de martelpraktijken van Guantanamo, we weten dat de entourage van George Bush bijna volledig bestond uit leden van de neoconservatieve denktank (PNAC) die in 1998 reeds de invasie van Irak voorbereidde, we weten dat deze oorlog ‘tegen de vijanden van de democratie’ eigenlijk gewoon een ordinaire oorlog om olie, om economische hegemonie was. Is.

Het lijkt niet meer uit te maken. Wat overheerst is de inmiddels diepge wortelde angst voor de ‘islamisering van onze samenleving’, voor religieus fundamentalisme, voor ‘buitenstaanders’ die onze democratie door de Sharia komen vervangen.

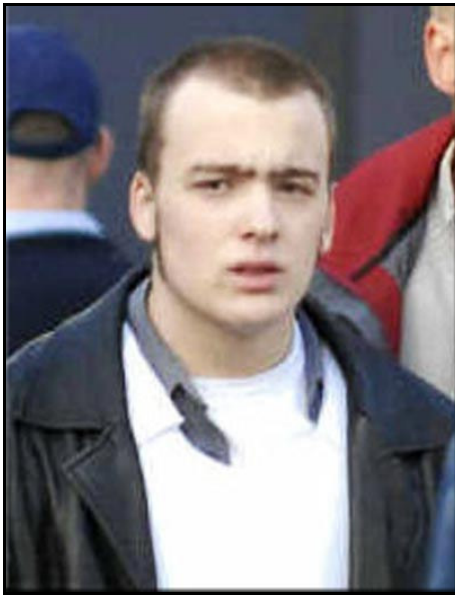
Tien jaar reeds, langer dan WO I en II tesamen, duurt deze oorlog.

Het aantal slachtoffers is nauwelijks te overzien: de 3000 doden van 9/11, de honderdduizenden militaire en burgerslachtoffers van de daaropvolgende oorlogen in Afghanistan, Irak. Om nog maar te zwijgen van de ‘collateral damage’ in -ik noem maar wat- Palestina, Utøya, Libië...

En niet te vergeten. Het onzichtbare slachtoffer. De democratie.

➤Elke Vandeperre

De onstuitbare terugkeer van “oog om oog, tand om tand”?

Hans Van Themsche

Toen enkele maanden geleden bekend werd dat Michèle Martin, partner en medeplichtige van Marc Dutroux, na vijftien jaar cel voorwaardelijk zou vrijgelaten worden, ontketende dit, zonder verrassing, een storm in de media. “Onbegrip, verbijstering en woede” waren de titels. De woede keerde zich zowel tegen de persoon van Martin, als tegen de wet Lejeune die haar voorwaardelijke invrijheidsstelling mogelijk maakt, als tegen de strafuitvoeringsrechtbank die het vonnis had gevelde.

In interviews gaven familieleden van vermoorde of vermiste kinderen uiting aan hun verdriet en onbegrip. Er werd een Facebookgroep gevormd tegen de vrijlating die al snel zo'n 80.000 leden telde en die opriep tot een 'Zwarte Mars'. Van de politieke partijen kwam een reactie die met die stroom meeging. De wet en de rechtbank kwamen onder vuur. De mogelijkheid van een eenvoudig beroep tegen de beslissing van een strafuitvoeringsrechtbank moet worden ingevoerd, zegden de enen. Voor de invoering van onsamenhangbare straffen, zegden de anderen. Voor een afschaffing van de wet Lejeune, zo zei extreem rechts. De reactie kwam niet alleen uit (extreem) rechtse hoek. Ook (extreem) links sloot zich aan bij de volkswoede.

Een hoorbare teleurstelling volgde, toen de procureur-generaal van de rechtbank in Bergen aankondigde dat er bij het vonnis over Martin door de strafuitvoeringsrechtbank geen procedurefouten waren begaan en dat hij dus niet in cassatie zou gaan. Dat sloeg om in opluchting, toen bleek dat heel Frankrijk (regering én oppositie) niets moest weten van de komst van Michèle Martin op zijn grondgebied. Sinds die storm tegen haar voorlopige vrijlating, wordt haar door de minister ook het recht op penitentiair verlof ontzegd, dat in principe een gedetineerde moet toelaten om een werk of een verblijf te zoeken. En dus begint Martin in de gevangenis aan haar zestiende jaar cel.

Laten we enkele argumenten van de tegenstanders van de voorwaardelijke invrijheidsstelling van Michèle Martin bekijken.

Vooreerst is er de willekeur. Laat men het vanaf nu van de druk van de publieke opinie afhangen om te bepalen of een wet, die voor alle burgers geldt en onderworpen is aan strenge regels, en een vonnis dat zich daarop baseert, al dan niet wordt toegepast? Waarom mag iemand als Michèle Martin, als zij aan alle voorwaarden voldoet, geen beroep doen op de wet op de voorwaardelijke invrijheidsstelling en mogen anderen dat wel? Wat is het criterium? Mag bijvoorbeeld iemand die zijn ouders vermoord heeft, wél beroep doen op de wet? Mag Hans Van Themsche er beroep op doen? Komt een veroordeelde voor terrorisme, zoals Nizar Trabelsi, ervoor in aanmerking? Wat deze laatste betreft, hij blijkbaar ook niet. Want volgende maand heeft hij exact de volle tien jaar van zijn straf uitgezeten voor zijn plan om een aanslag te plegen in Kleine Brogel en kreeg hij geen dag voorlopige invrijheidsstelling cadeau, ook al vraagt hij daar al jaren om. Moeten al die mensen dan maar ondergebracht worden in de categorie “ter beschikking gesteld van de regering”, om zo aan de toepassing van de wet Lejeune te ontsnappen?

“In België wordt men niet echt gestraft”, zo hoort men, “wat ook de strafmaat is, men komt toch snel weer vrij”. Maar is dat wel zo?

Na de massabeweging ten tijde van de affaire Dutroux, in de jaren '90 van vorige eeuw, werd de beslissing om iemand in voorwaardelijke vrijheid te stellen aan het oordeel van één persoon onttrokken én aan hardere voorwaarden gekoppeld. Was die beslissing vroeger de uitsluitende verantwoordelijkheid van de minister, dan was

Huntsville unit Texas.

Hier bevindt zich de executiekamer van de staat Texas

het vanaf 1 februari 2007, voor straffen boven de drie jaar aan een heuse rechtbank om hierover te beslissen. Die formule had ook nefaste effecten. De strafuitvoeringsrechtbanken zijn echte rechtbanken en ze kijken nu al aan tegen een fenomenale achterstand. Tegelijk werd de voorlopige invrijheidsstelling onderworpen aan veel rigoureuze voorwaarden, zoals het hebben van een werk, een woonst, een gunstig psychiatrisch en sociaal rapport en zo meer. Na Dutroux, wilden rechters niet meer het risico lopen ervan beschuldigd te worden dat ze door iemand vrij te laten, hadden bijgedragen tot het plegen van een nieuw delict. Gevangenen blijven dus, in tegenstelling tot wat men denkt, langer in de gevangenis dan vroeger. En ook werden de straffen steeds zwaarder. Om te vermijden dat een veroordeelde automatisch onder de wet op de voorlopige invrijheidsstelling zou vallen (dit wil zeggen bij een straf van drie jaar of minder), en dus te gemakkelijk zou vrijkomen, spreken rechtbanken nu vaak een straf uit die daar net boven zit. Op die manier komt de veroordeelde automatisch en verplicht voor een strafuitvoeringsrechtbank. De rem op de voorlopige invrijheidsstelling én de zwaardere straffen zijn twee oorzaken voor de huidige overbevolking van de gevangenis.

“Vijftien jaar in de gevangenis is te weinig voor wat ze gedaan heeft”, zei men mij. Ten eerste is het verkeerd om te zeggen dat een straf van 15 jaar 'niets' is. Als je al contact hebt gehad met ex-gevangenen, die tien jaar of meer in een cel hebben gezeten, dan zal je begrijpen wat ik bedoel. 15 jaar is een lang stuk van het leven. Een opsluiting gedurende zo'n lange periode laat bij een mens littekens na en maakt zijn terugkeer naar het normale leven uiterst moeilijk, zoniet onmogelijk. Kunnen zij die zeggen dat 15 jaar te weinig is, me ook zeggen hoeveel jaren er nodig zijn opdat ze de straf wel voldoende zouden vinden? Is 16 jaar genoeg of moet het 25 of 40 jaar zijn? Maakt het een verschil wanneer men vijf of tien jaar toevoegt aan vijftien jaar? Wel ja, het maakt een verschil. Want in dat geval hebben we dan helemaal te maken met een gedetineerde die, als hij of zij al niet gestorven is door ziekte of door zelfmoord in de gevangenis, bij zijn of haar vrijlating over nog minder menselijke capaciteiten beschikt en zich stilaan kan voorbereiden op het einde van zijn leven, zonder het te hebben geleefd. En hier komen we op een kernpunt: de eigenlijke grond van onze opmerkingen tegen voorlopige invrijheidsstelling is dat we voor de doodstraf zijn. Wat we echt willen, is dat de gedetineerde er beschadigd uitkomt en ja, eigenlijk geen aanspraak meer kan maken op leven en op een terugkeer naar de maatschappij. Ja, we willen zijn of haar dood. Alleen houden we ons in om het op die manier te zeggen en verstoppen we ons achter lange(re) gevangenisstraffen, die in de praktijk niets anders betekenen dan een langzaam voltrokken doodvonnis.

Van een langzaam voltrokken doodvonnis achter de tralies naar de herinvoering van de doodstraf is maar een kleine stap. De oprispingen tegen de vervroegde vrijlating van Martin zijn het topje van een ijsberg. Ze zetten de deur op een kier voor een openlijke campagne voor de herinvoering van de doodstraf.

Zo lanceerde een zekere Werner Derboven, op 14 augustus 2011, twee maand na de affaire Martin, een Facebookgroep onder de titel: “*A child murderer has no right to Freedom*” (1). Werner is lid van de Koninklijke Vereniging voor Joodse Weldadigheid. Wanneer iemand in de commentaren op die Facebookgroep pleit voor de herinvoering van de doodstraf “niet alleen voor kindermoordenaars, maar ook voor mensen die incest hebben gepleegd en kinderen hebben misbruikt”, betuigt Werner zijn instemming. En daarop zegt iemand dan weer dat “doodstraf te humaan is”. Zo onlogisch is die commentaar nu ook weer niet: waarom zou men eigenlijk zo'n kindermoordenaar niet mogen folteren, wanneer men dat wettelijk wel mocht doen bij vermeende terroristen in Guantanamo of Abu Ghraib...

De volgende, logische stap is de uitbreiding van de doodstraf voor kindermoordenaars naar andere moordenaars. Zo meldde de Britse pers in dezelfde maand augustus dat in Groot-Brittannië meerdere petitie's circuleren voor de herinvoering van de

(1): 'Een kindmoordenaar heeft geen recht op vrijheid'.

doodstraf. En niet alleen voor pedofiele kindermoordenaars of misbruikers van kinderen. Een van die petitie, "Restore Capital Punishment" (2), werd gelanceerd door John Johnson, een taxichauffeur, wiens zoon Kevin met messteken om het leven werd gebracht. De petitie moet 100.000 handtekeningen verzamelen om een debat over de herinvoering van de doodstraf te kunnen opleggen in het Britse parlement. De man komt nog 10.000 handtekeningen te kort en hij hoopt die te hebben tegen februari volgend jaar. Maar algemeen wordt verwacht dat dit debat er nog dit jaar zal komen. 'Mail on Sunday' deed een heel ernstige opiniepeiling over de kwestie en publiceerde op 8 augustus zijn resultaten. De opiniepeiling leert dat 53 procent van de Britten voor de herinvoering van de doodstraf is. 34 procent is tegen. Bij de voorstanders is er nog verdeeldheid over de methode: 66 procent is voor een dodelijke injectie, die wordt aanzien als de meest humane manier om iemand ter dood te brengen. 12 procent vindt dat het moet gebeuren via ophanging. 5 procent via de elektrische stoel. 4 % is voor een vuurpeloton en nog eens 4% is voor de gaskamer.

Dit alles liet mij zitten met de vraag: gaat het hier nog om bezorgdheid over de vermoorde kinderen en hun familie? Gaat het bij deze pleidooien voor meer gevangenisstraf en zelfs doodstraf nog langer om de slachtoffers tout court?

Of worden vermoorde en misbruikte kinderen een middel om een extreem rechtse agenda en een ronduit Amerikaans model en concept van justitie op te leggen? Wraak en haat zijn karakteristiek geworden voor het maatschappelijk klimaat in onze landen. Of het nu gaat over het recentelijk aannemen van een wet die Marokkaanse gevangenen in ons land naar overbevolkte gevangenissen in Marokko zal uitwijzen, of over de standrechtelijke executie van Osama Bin Laden, telkens opnieuw weerklinkt er applaus op alle banken.

Men zegt me dat ik "alleen maar denk aan de gedetineerden en niet aan de slachtoffers".

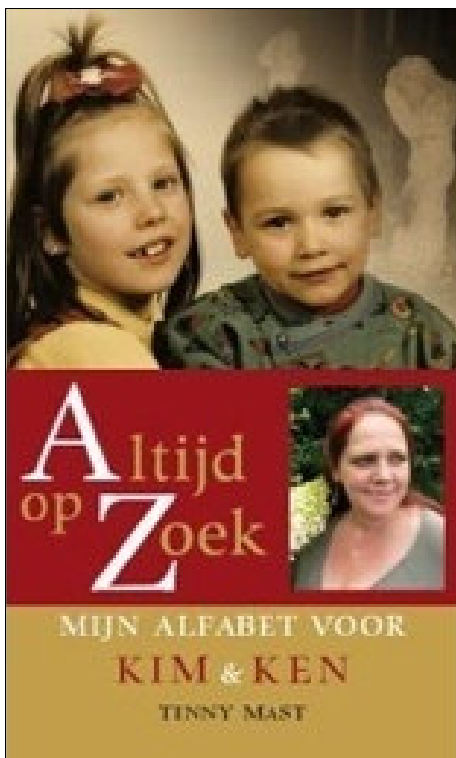
Dat is niet zo. In 2006 maakte ik met Tiny Mast een boek over haar verdwenen en vermoorde kinderen onder de titel "Mijn alfabet voor Kim & Ken". Een andere moeder van een vermoord kind, Carine Russo, schreef het voorwoord. Zowel Tiny als Carine behoren tot de mensen waarvoor ik de grootste waardering en bewondering heb. Wist u dat Carine Russo toen ze voor Ecolo in het parlement zat, de parlementair was die zich het meest het lot van de gedetineerden aantrok en op bezoek ging in meerdere gevangenissen? Tiny's boek beschrijft de emotionele ravage en instorting van een moeder die twee kinderen verliest door ontvoering en moord. Voor mij was het werken aan dit boek een ode aan al de kinderen die vermoord zijn en aan hun zowel tragische als moedige moeders. Het boek is ook een aanklacht tegen de politie en justitie, die de roep om hulp van de families van het volk niet au sérieux namen, en die hen vaak met minachting of als criminelen behandelden.

Ik kan me niet in de plaats stellen van de ouders van een vermoord kind. Ik maak geen deel uit van hun voor altijd verwoest leven. We delen zeker ook niet dezelfde opvattingen over justitie, straf en gevangenis, maar ook de ouders zelf vormen geen uniform blok als het daarover gaat. Maar ik weet een ding: hun leven is op de een of de andere manier gebroken. En of we nu spreken over vijftien of dertig jaar gevangenisstraf voor een dader... de pijn zal er steeds zijn, het verlies zal altijd onaanvaardbaar blijven. En er is niemand die hen vraagt te vergeven wat onvergeeflijk is.

De kwestie stelt zich precies helemaal anders voor de maatschappij en voor ons, de buitenstaanders. Ik wil me beperken tot slechts enkele punten.

Ik denk dat het antwoord op het onherstelbare en op daden die het normale bevatingsvermogen overschrijden, alleen maar gevonden kan worden in een groter engagement tegen elke vorm van onrecht en in een humanisering van de maatschappij.

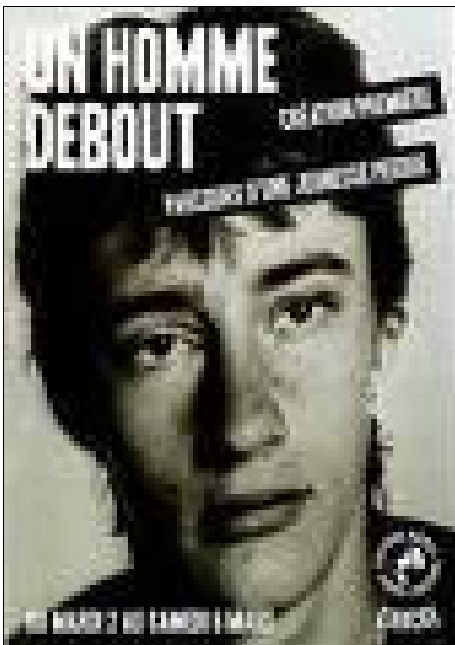
Als ik de woede en de haat tegen de vervroegde vrijlating van Martin hoor en lees, dan denk ik: wat hebben die mensen de afgelopen vijftien jaar gedaan om de nage-

(2): "Voer opnieuw de doodstraf in".

Amish verwanten van vermoorde kinderen

Jean-Marc Mahy

dachtenis van de vermoorde kinderen in ere te houden? Waar zijn de bloeiende verenigingen die hun naam dragen en die opkomen voor de verdediging en de bescherming van de duizenden kleine Julie's, Melissa's, Elizabeth's, Kim en Ken's... die, hier en in het Zuiden, nog steeds worden misbruikt, mishandeld, in oorlogen gedood, of terug naar huis gestuurd wanneer ze hier om asiel vragen? Wie van hen nam deel, in de koude januaridagen, aan de jaarlijkse herdenking van Kim en Ken aan de Schelde? En hoe proberen wij, met alles wat in ons bereik ligt, de ouders van vermoorde kinderen, die elke dag moeten overleven, de zorg en de aandacht te geven die ze nodig hebben? De vraag stellen is ze beantwoorden, en het zou mooi zijn als al de woede over de zogenaamde vrijlating van Michèle Martin zijn weg vond in die richting.

Het is ongetwijfeld zo dat Michèle Martin zich door haar daden buiten de menselijkheid heeft geplaatst, zoals wij die moeten opvatten. Ik ben geen dokter of psychiater. Ik weet niet of ze dit zelf beseft. Wat wij kunnen doen, na vijftien jaar cel, is zorgen dat ze een zinvol bestaan kan leiden in een beperkte en gecontroleerde omgeving. En haar de (medische) zorgen verstrekken, die ze wellicht tot haar laatste dag zal nodig hebben. Door zo te handelen, eren we de nagedachtenis van de vermoorde kinderen. We drukken er mee uit dat onze reactie op een onuitsprekelijke verschrikking er een is om meer menselijkheid te ontwikkelen. Niet minder.

Ik neem een voorbeeld uit de Verenigde Staten. Op 2 oktober 2006 drong Charles Carl Roberts in Pennsylvania een school van Amish kinderen binnen. Hij koos tien meisjes uit, sommigen waren niet meer dan zes jaar oud. Hij zette ze voor het schoolbord, schoot vijf van hen dood, verwondde de vijf anderen en schoot zich daarna een kogel door het hoofd. Wat daarop volgde, schokte Amerika evenveel als de monsterlijke daad zelf. Op de bijeenkomst van de ouders van de vermoorde kinderen besloot de gemeenschap een bezoek te gaan brengen aan de familie van de moordenaar. De gemeenschap, de ouders van de vermoorde kinderen inbegrepen, ging naar de vrouw en het kind van de moordenaar en boden hen vergeving en financiële hulp aan. Ze stuurden een afvaardiging naar de uitvaartdienst van Roberts. Iemand schreef: "De Amish hebben een daad van onnoemelijk kwaad omgezet in een lichtende getuigenis van hoop".

Wie dit te religieus getint vindt, kan dichter bij huis een initiatief vinden bij Jean-Marc Mahy en de dit jaar overleden Jean-Pierre Malmendier. Jean-Pierre Malmendier was de vader van Corine. Zij werd in 1992 samen met haar verloofde, Marc, gedood door twee gevangenen die op de vlucht waren. Een van de twee daders was in voorlopige vrijheid en de andere was met penitentiële verlof. Na de dood van zijn dochter werd Jean-Pierre Malmendier senator voor de MR en, vertrekkende van de moord op Corine en Marc, lanceerde hij de petitie voor 'onsamendrukbare straffen', die zo'n 260.000 handtekeningen verzamelde. Naarmate de tijd vorderde, veranderden ook de inzichten van Malmendier. Zo had hij een ontmoeting met Jean-Marc Mahy. Die zat 19 jaar in de gevangenis voor het doden van twee mensen ("slagen en verwondingen zonder het oogmerk te doden maar met de dood tot gevolg"). Jean-Marc is vandaag in voorlopige vrijheid, werd opvoeder en getuige bij jonge delinquenten in scholen en gevangenissen. Hij schrijft en acteert en werd een symbool van de wil en het vermogen om zijn leven te veranderen. Jean-Pierre en Jean-Marc ontmoetten elkaar, werden vrienden en gingen samen getuigen in de gesloten instellingen voor jongeren: de een als dader, de andere als slachtoffer. Ze ontdekken dat ze beiden een tragedie achter de rug hebben en opnieuw een plaats in de maatschappij moeten vinden. In 2010 lanceren ze een gemeenschappelijk project van criminaliteitspreventie en om te ijveren voor straffen die rechtvaardig zijn en op de eerste plaats mikken op herstel en reparatie. Hun project noemt "Re-vivre", 'Her-leven'. Onder die titel komt binnen enkele maanden hun boek uit in het Frans. Ik hoop dat het snel een Nederlandse vertaler en uitgever zal vinden.

➤ Luk Vervaeet

Gevangenen zijn niet veroordeeld om schuldig te blijven

“De ex-gevangene is slechts vrij om schuldig te zijn, niet om zich te veranderen. Als hij een fatsoenlijk mens moest worden, dan kunnen de anderen niet langer verantwoordigd blijven, dan moeten zij immers hun mikpunt missen...”
(Jean-Paul Sartre in 1962).

De gelaagdheid van de schuldproblematiek

In strikt strafrechtelijke zin is bovenstaand citaat van Jean-Paul Sartre nonsens. Van een ex-gevangene die *onvoorwaardelijk* in vrijheid is gesteld, wordt verondersteld dat hij de straf waartoe hij werd veroordeeld heeft uitgezeten en daarmee ook zijn schuld heeft uitgeoefend. Juridisch gezien is zulks het geval, maar de werkelijkheid is complexer en weerbarstiger dan dat. Regelmatig zeggen ex-gevangenen -vooral als het gaat om levensdelinquenten of om daders van zwaar ingrijpende delicten- dat er zich twee parallel lopende processen voordeden na het begaan van hun feiten. Ten eerste het officiële proces van schuld bekennen, veroordeeld worden en het ondergaan van de gevangenisstraf. Daarnaast is er het persoonlijk doorleefde proces waarin een mens op een bepaald moment het besef tot zich laat doordringen: “Ik heb het gedaan; ik ben het geweest”. Verschillende gevangenen hebben me ooit gezegd dat het een hele tijd duurde voordat zij die zinnen over hun lippen konden krijgen. Het was voor hen een lange en ingewikkelde weg om tot erkenning van die waarheid te komen en zij bleven het er heel moeilijk mee hebben om te erkennen dat zij *waren* wat zij *deden*.

Het begaan van een moord bijvoorbeeld riep bij hen een aantal indringende vragen op omtrent hun eigen identiteit: “Wie ben ik dat ik tot zoiets in staat ben? Vertelt deze daad de waarheid over mij als persoon?”

Hier spelen dus twee niveaus van omgaan met schuld. De strafwet heeft zijn eigen verhaal over schuld en het uitboeten daarvan; de biografie van de betrokken dader vertelt een ander verhaal en de aansluiting tussen die twee niveaus is niet zomaar vanzelfsprekend. Of -zoals een gevangene dat zei- : “Ik heb deze muren niet nodig om me schuldig te voelen”.

De schuldvraag in de rechtszaal en de schuldvraag in het leven van de dader vallen dus niet zomaar met elkaar samen. Het verschil ligt hierin: de schuld van de rechtszaal is er een die beantwoord wordt met een veroordeling in straftermijnen en die dus geldt voor een bepaalde tijd. Zij lijkt op een taximeter die de jaren in de gevangenis aftikt. Maar voor de persoonlijk doorleefde schuld -nogmaals: ik heb het hier over daders van levensdelicten of andere zware ingrijpende delicten met een niet te schatten slachtofferleed als gevolg- schieten een veroordeling door het assisenhof en ook een schuld uitboeting binnen de gevangensmuren als antwoord te kort. Deze schuld blijft ‘als een last op de schouder’ in het leven van de dader. Hij/zij moet immers verder leven met wat gebeurd is, eerst binnen en nadien buiten de muren van de gevangenis. Dat kan neerkomen op een situatie waarin betrokkene, ook na het uitzitten van de gevangenisstraf in zichzelf opgesloten blijft en waaruit *op eigen kracht* moeilijk te ontsnappen valt. Met de woorden van een gevangene: “De gevangenis waar ik nu zit, zal alleen wat groter zijn als ik hier weg ben”. De gevangensmuren bieden hem een soort basisveiligheid, in die zin dat zij hem afschermen tegen die hele complexe, relationele en maatschappelijke context waarbinnen hij zijn feiten pleegde en ook te-

gen alle gevolgen van dien. Bij zijn invrijheidstelling zal hij daarmee subtiel of brutaal - en in alle varianten van dien- terug worden geconfronteerd. Als de deur van de gevangenis voor die man opengaat kan niemand hem zeggen: "Nu is uw daad vergeven". In zijn persoonlijk levensverhaal kunnen woorden als 'vergeving en verzoening' alleen maar in afgeleide en oneigenlijke zin ter sprake komen, want zijn slachtoffer heeft de mogelijkheden daartoe meegenomen in het graf...

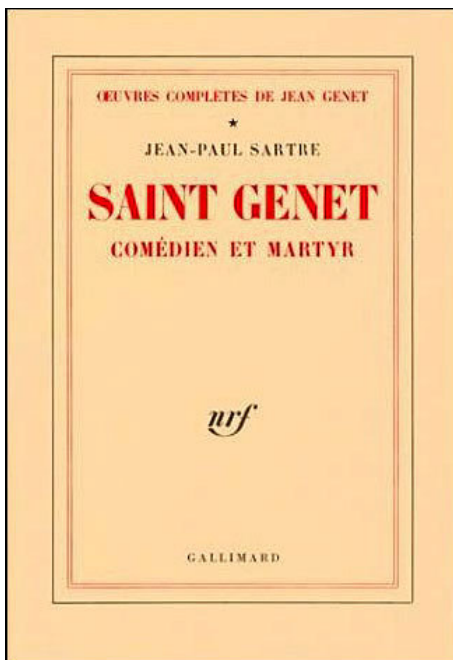

Jean-Paul Sartre

De gelaagdheid van de schuldproblematiek is echter nog complexer dan hierboven betoogd. Het citaat van Sartre betreft niet zozeer het niveauverschil tussen de strafrechtelijke en de persoonlijke doorleefde schuld, het slaat op de zondebokfunctie die ex-gegedetineerden in de maatschappij vervullen. Daardoor worden ook de zogenaamde neutrale buitenstaanders -wijzelf dus- als actoren in het schuldverwerkingsproces geïnvolveerd. Wanneer ex-gevangenen door ons gefixeerd blijven op de eens door hen bedreven feiten, ook wanneer zij hun straf hebben uitgezeten, dan werken wij hun definitieve declassering mee in de hand. De verleiding daartoe is groot omdat wij zodoende de illusie kunnen koesteren dat 'recht is geschied' omdat de rotte plekken definitief zijn weggesneden uit het weefsel van de gezonde samenleving waarbinnen wij pretenderen te leven.

Exemplarisch voor de zondebokfunctie die ex-gegedetineerden in de maatschappij vervullen, waren voor J.P. Sartre het leven en werk van Jean Genet en de manier waar daar vanuit de maatschappij werd op gereageerd.

Jean Genet (°1910) groeide op als bastaardjong en voogdijkind; hij ging door het leven als zwerver, inbreker, pederast, pornograaf en frequent gevangenskant (in die biografische volgorde). In de gevangenis begon hij met het schrijven van gedichten en romans; later werd hij een toneelschrijver van internationale vermaardheid. Toen de uitgeverij Gallimard de publicatie voorbereidde van Genet's 'Oeuvres Complètes' werd aan J.P. Sartre gevraagd om daarbij een voorwoord te schrijven. Dat voorwoord zou uitdeinen tot een studie van ruim 600 pagina's en verscheen tenslotte als een apart boekdeel onder de titel "*Saint Genet/Comédien et Martyr*" (1). Wellicht heeft geen ander boek van Sartre de goegemeente van die dagen zo gechoqueerd als dit 'heiligenverhaal'. Woordvoerders van de toenmalige katholieke schrijversgilde gingen furieus tekeer zowel tegen Sartre als tegen de figuur die door hem in het licht werd gezet. François Mauriac hield het kort en had het over "een kilo stront"; Paul Claudel dreigde uitgeverij Gallimard ermee zijn titels terug te trekken uit een fonds "met zulk een smerige vuiligheid" en de publieke pers had het over "de verheerlijking van een geperverteerde crimineel, die slechts kan voorspruiten uit een totaal zieke geest". Wat Sartre in feite beoogde was -naar zijn zeggen- "een psychoanalyse" van Jean Genet, gebaseerd op de axioma's van een existentialistisch mensbeeld. Natuurlijk kan er oeverloos worden gediscussieerd over 'die axioma's' en vandaag de dag is die discussie al grotendeels gearchiveerd in de filosofische bibliotheek. Waar het mij om te doen is, is dat Sartre met nog altijd geldige argumenten betoogt dat de gedichten, romans en toneelstukken van Jean Genet de brutale en provocerende illustratie zijn van wat hijzelf het biografische motto noemt van zijn manier van leven en doen: "*Ik besloot degene te zijn die de misdaad van mij gemaakt had*". Genet is het prototype van een misdadiger aan wie -precies op grond van dat etiket- definitief alle recht van spreken is onzegd, ook al heeft hij zijn gevangenisstraffen uitgezeten. Door mensen van 'zijn type' voorgoed het recht van spreken te onzeggen en hem definitief te declasseren, ontslaat 'de goegemeente' zich van de pijnlijke opdracht om in de spiegel te kijken die haar door 'dergelijke types' wordt voorbehouden. De laatste zin van Sartre's uitgebreide studie over Genet luidt niet toevallig: "In onze tijd is het vooral het subject dat aan het licht gebracht dient te worden. Dat schuldig subject, dat gedrochtelijk en armzalig beest, dat wijzelf dreigen te worden. Genet houdt ons een spiegel voor: laten wij er ons voordeel mee doen".

(1): *Saint Genet/Comédien et Martyr*, Ed. Gallimard, Paris 1962. In 1986 verscheen in Nederlandse vertaling een bewerkte en sterk ingekorte versie van het boek: B. Kouwer, *De heilige Genet/Martelaar en Komediant*, uitg. Erven J. Bijleveld, Utrecht.

Vragen en bedenkingen bij de actuele roep om een definitieve declassering van bepaalde categorieën van daders

Het is mijn overtuiging dat wij er inderdaad 'ons voordeel mee doen' door in de spiegel te kijken die mensen zoals Jean Genet ons voorhouden en door het citaat bovenaan dit artikel te omcirkelen met enkele bedenkingen en vragen. Die betreffen op de eerste plaats de vaststelling dat anno 2011 -bijna 50 jaar na de publicatie van 'Saint Genet'- de roep om bepaalde categorieën van daders blijvend te declasseren steeds luider klinkt en dat het heel moeilijk wordt om daar weerwerk tegen te bieden. In de marge daarvan is er de indruk dat deze roep om een blijvende declassering en het applaus waardoor die roep wordt versterkt, één van de kwalijke gevolgen uitmaakt van de tegenwoordig gretig gekoesterde fictie van 'een gezonde samenleving'.

Deze bedenkingen en vragen kunnen binnen het bestek van dit artikel alleen maar op een rijtje worden gezet. Zij vragen uiteraard om meer argumentatie en een genuanceerder uitwerking; hopelijk kunnen zij daartoe een impuls bieden.

De roep om een blijvende declassering

Sinds de wet Lejeune van 1888 -na meerdere decennia van kritiek allerlei- in de nasleep van de zaak Dutroux vanaf 1999 stapsgewijs werd bijgespijkerd tot een modaliteit van de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf die voortaan ressorteert onder de bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbank, is er een en ander ten goede veranderd. De toekenning van een voorwaardelijke invrijheidstelling heeft veel minder dan vroeger het geval was een arbitrair karakter, en in het besluitvormingsproces terzake zijn stevige waarborgen ingebouwd om de maatschappelijke reïntegratie van ex-gedetineerden meer kansen te geven.

Zo is er het gegeven dat de betrokkenen, eens zij de tijdsvoorwaarden bereiken die daarvoor in de wet zijn vastgelegd, aan de strafuitvoeringsrechtbank een realistisch reclasseringsplan moeten kunnen voorleggen. Verondersteld wordt dat zij in staat worden gesteld om dat plan te concretiseren, bijvoorbeeld via uitgangsvergunningen, penitentiare verlopen of elektronisch toezicht. Ook mag verondersteld worden dat dit reclasseringsplan aansluiting vindt bij het systematische detentieplan dat, volgens de basisbeginselen van de wet Dupont, voor elke gedetineerde dient uitgestippeld en vastgelegd in een detentietraject. Zo luidt tenminste de ideale voorstelling. Ondertussen dient er nog heel wat geremedieerd aan de feitelijke gang van zaken. Een mooie wet inzake de interne en externe rechtspositie van gedetineerden is één belangrijk gegeven, de implementatie ervan een ander. Eens dat laatste zal gerealiseerd worden, mag toch verwacht worden dat de declasserende gevolgen die inherent zijn aan de gevangenisstraf ten dele hun effect verliezen...

Daarnaast echter speelt in het besluitvormingsproces in verband met een eventuele voorwaardelijke invrijheidstelling het principe van de zogenaamde negatieve selectie. De toepassing daarvan kan haaks staan op de reclasseringskansen van bepaalde gedetineerden. Door die negatieve selectie worden bepaalde (categorieën van) daders op basis van een grondig doorgevoerde gevaarlijkeheidsdiagnose en -prognose voorlopig of definitief uitgesloten van invrijheidstelling. Hierbij kan het zowel gaan om daders van extreem excessief misdadig gedrag die voor de eerste keer werden veroordeeld, als om daders die na "herhaalde kansen" blijven persisteren in bepaalde vormen van zware criminaliteit. Omwille van hun "hoge maatschappelijke gevaarlijkheid" of "de ernst van de gepleegde feiten die de integriteit van personen aantasten" *kán* -en in sommige gevallen *moét*- aan bepaalde gedetineerden, eens zij hun straf hebben uitgezeten, een bijkomende straf voor een termijn van 5 tot 15 jaar worden opgelegd (de zogenaamde terbeschikkingstelling van de regering). In de huidige wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling ligt dus de mogelijkheid besloten tot een blijvende de-

classering van bepaalde daders.

Een zielig en ergernis wekkend hoofdstuk apart vormt de proportioneel talrijke categorie gedetineerden die aan een interneringsmaatregel zijn onderworpen. Het betreft mensen met een delinquent gedrag dat raakt aan het grensgebied waar begrippen als menselijke onvolkomenheid, ziekte en schuld elkaar overdekken. Wie op 24 juli jongstleden de Panorama-uitzending “Te gek om los te lopen” van Dirk Leestmans heeft gezien, heeft kunnen constateren in welke omstandigheden heel wat geïnterneerden in ons land worden gedeclasseerd. Door het flagrante gebrek aan kwaliteit van de psychiatrische adviesverlening terzake, lijkt het er op dat in hun geval het principe van ‘de negatieve selectie’ eerder wordt voorondersteld dan wel ernstig beargumenteerd.

Het criterium van ‘de negatieve selectie’ kan er in bepaalde gevallen voor zorgen dat effectief tegemoetgekomen wordt aan één van de doelstellingen van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling: de bescherming van de maatschappij, of in geval van een vrijlating-op-proef de verzekering van een ernstige controle en begeleiding inzake de opgelegde voorwaarden. Keerzijde van de medaille is dat daardoor bepaalde (categorieën) daders niet meer voor reclassering in aanmerking komen.

Het zou echter goedkoop en onrechtvaardig zijn om op basis van deze vaststelling te gaan roepen dat het justitiële beleid in ons land meer en meer een bestraffend karakter gaat vertonen. *Wat wij vandaag de dag in toenemende mate constateren is dat dit beleid vanuit de media en de zogenaamde publieke opinie zwaar onder druk wordt gezet om ten aanzien van bepaalde daders het accent te verleggen van reclassering naar declassering.* We werden de afgelopen maanden bij herhaling geconfronteerd met enkele exemplarische casussen: F.H. wiens verzoek tot voorwaardelijke invrijheidstelling werd afgewezen met als één van de argumenten dat hij, na ruim 30 jaar opsluiting, “de druk van de media” niet zou aankunnen; of het geval van M.M. die een reclasseringsplan voorlegt waarin voorzien is dat zij voor haar domiciliëring en opvang terecht kan in een commune van religieuzen in Frankrijk, maar die onder druk van de media -tot en met de inschakeling van Franse tv-zenders- haar verzoek tot invrijheidstelling voor onbepaalde tijd ziet afgewezen omdat de betrokken commune niet opgewassen is tegen de mediaheisa; of nog: het geval van A.P. die haar reclasseringsproject gehypothecerd ziet omdat *alle* toonaangevende Vlaamse kranten het als hun taak beschouwen om melding te maken van het feit dat zij tewerkgesteld is in een openbare bibliotheek, met als gevolg dat zij er wordt ontslagen. Het hoeft nauwelijks betoog dat geen van de betrokken kranten melding heeft gemaakt van dit laatste gegeven... En wat moeten wij denken van de publieke jacht op daders van pedofilie? Die jacht lijkt wel open, en de vraag of die daders hun gevangenisstraf al dan niet hebben uitgezeten, is daarbij niet relevant. Waar zij, wegens verjaring van de feiten, niet meer strafrechtelijk kunnen worden vervolgd (de zaak van Gheluwe), wordt in het katholieke opinieblad *Tertio* door redacteur Jan De Volder een oproep gedaan om “het spook van West-Vleteren (sic) uit te roken”.

Het gaat in de hier aangehaalde gevallen om evenzoveel illustraties van de actualiteit van Sartre’s gezegde over de blijvende schuldigverklaring van ‘types zoals Jean Genet’. (Ik zet de vraag tussen haakjes wie deze types precies zijn tegen wie zich onze massieve irrationele afweerreflexen en onze roep om een definitieve declassering precies richten. De ontwikkelingen in verband met de (niet-)toekenning van een voorwaardelijke invrijheidstelling, geven daarop geen bevredigend antwoord. Het is tenslotte nog maar drie decennia geleden dat het Humanistisch Verbond aan de auteur Michel-Astère Dhont de Arkprijs voor het Vrije Woord toekende voor zijn boek *God in Vlaanderen*, een literaire verheerlijking van de ‘pure’ pedofiele gedragswijze. (Rationalisten zoals Etienne Vermeersch zullen daarop antwoorden dat toendertijd de wetenschappelijke knowhow niet voorhanden was om dergelijke gedragswijze als per-

vers te kwalificeren).

Waar het vandaag om te doen is, is de ongegeneerde, nauwelijks afgeremde en van alle zelfkritiek gespeende druk vanuit onze samenleving om bepaalde individuen blijvend te fixeren op de eens door hen bedreven feiten. Daarmee kunnen we hen gevangen houden in het kwaad als ultieme betekenis van hun bestaan.

Verschillende van mijn collega's-gevangenisaalmoezeniers hebben de laatste tijd de ervaring opgedaan dat het steeds moeilijker wordt om hiertegen op grond van feitelijke informatie en rationele argumenten weerwerk te bieden. Genuanceerde pleidooien om ook eens te luisteren naar het verhaal van de door ons gefixeerde daders, laat staan om begrip te tonen voor gebaren zoals dat van de abt van West-Vleteren om asiel te bieden aan een van hen, komt in de buitenwereld over als 'vloeken in de kerk'. Dergelijke pleidooien en gebaren blijken afbreuk te doen aan de door de ingezetenen van de goegemeente gretig gekoesterde fictie dat zij deel uitmaken van een gezonde samenleving waaruit de aanwijsbaar zieke plekken liefst definitief worden weggesneden.

De “gezonde samenleving” is een gevaarlijke fictie...

Over de fictie dat wij leven in een gezonde samenleving is de laatste twee decennia een bibliotheek volgeschreven en nog elke dag verschijnen daarover columns, essays en andersoortige publicaties van cultuurfilosofische of -historische aard. Die publicaties zijn zowel van rechtse als van linkse signatuur, maar ze vinden zich in de consensus dat onze samenleving meer en meer gedesintegreerd geraakt. De redenen en interpretaties die daarvoor worden aangehaald zijn legio. Ik citeer losweg: de clash van de beschavingen, de uitdijende islamisering van ons christelijke Westen, het failliet van de multiculturele samenleving en de desintegrerende effecten van een ongeremde immigratiepolitiek. Verder zijn er de verhuftering, lichtgeraaktheid en maatschappelijke verruwing van ons samenlevingsklimaat; de cultivering en exploitatie van angst- en onveiligheidsgevoelens, de ontwrichtende effecten van een vloeibare samenleving, de ondraaglijke lichtheid van de politiek, de teloorgang van de sociaaldemocratie, enzovoort, enzovoort....

Uiteindelijk werkt dat alles bij ons een levenswijze in de hand die meer en meer gecentreerd geraakt rond de vrijheid van de individuele persoon en diens recht op maximale behoeftenbevrediging, met als grens de juridisch geregelde vrijheid van anderen om hetzelfde te doen.

Daarmee staan we ver af van een gezonde samenleving zoals de grote rechtsfilosoof F. Hegel die voor ogen had. Hij bedoelde daarmee een samenleving gekenmerkt door een morele aansprakelijkheid van de individuen die er deel van uitmaakten en door een sterke gemeenschapszin. Daarbinnen was er een functionele plaats voor een evenwichtig bestraffingsmodel. Volgens Hegel was de bestraffing binnen de burgerlijke rechtsstaat die hij voorstond, juist de uitdrukking van de achting voor de misdadiger, omdat die ook na zijn daad als een vrij en autonoom individu serieus genomen wordt. Ook een misdadiger is en blijft een rechtspersoon, en de straf wordt bij Hegel gedacht als een verzoening van de misdadiger met de zedelijke gemeenschap waarin hij leeft, omdat hij zich hiervan had geïsoleerd door het recht van een andere rechtspersoon 'te negeren'. Dit Hegeliaanse model gekenmerkt door een circulaire beweging van misdaad, straf en verzoening, kan in onze tijd niet langer gekoesterd worden; het is daarvoor te geruststellend, te harmonieus en te negentiende-eeuws.

Moeten wij er vandaag de dag niet eerder van uitgaan dat de desintegratie onze ge-

Georg Friedrich Hegel

meenschap altijd als een schaduw begeleidt? Dat er misschien wel helemaal geen andere dan een 'gewonde' gemeenschap bestaat; ja dat een gezonde gemeenschap een gevaarlijke fictie is die in de twintigste eeuw op een ontstellende manier zijn totalitaire aard heeft geopenbaard? Waar wij weigeren dit te erkennen, kan zich een gevaarlijk fenomeen voordoen: ik bedoel daarmee de moderne impuls om het kwaad hetzij te gaan lokaliseren bij demonische individuen, hetzij bij 'het systeem'. Dat getuigt van een loochening van het kwaad als 'de schaduw op ons wezen' waardoor -zoals Sartre en Genet indringend hebben duidelijk gemaakt- iedereen van ons kan gegrepen worden.

➤ Achiël Neys

Vormingsverantwoordelijke katholieke aalmoezeniersdienst

Overvolle gevangenissen en neoliberalisme gaan hand in hand

De Franse socioloog Loïc Wacquant, een leerling van Pierre Bourdieu, bestudeert al jaren het straf- en gevangenisbeleid in Europa en de VS. Hij publiceerde daarover o.a. *Les prisons de la misère* en *Punir les pauvres* (door EPO vertaald als *Straf de armen*, 2009). {KENTERINGen}digit vertaalde enkele fragmenten uit een lang interview met de auteur. Het had plaats in 2000. De volledige tekst is te vinden op <http://rdereel.free.fr/volCZ1.html>

Loïc Wacquant

In *Les prisons de la misère* verdedigt u de stelling dat er een nauw verband bestaat tussen de opkomst van het neoliberalisme en de verharding van het veiligheidsbeleid. Eerst in de VS, later ook in Europa. U vat die evolutie samen in een kernachtige formule: 'Verdwijning van de economische staat, afname van de sociale staat, versterking en verheerlijking van de strafrechtelijke staat.'

Loïc Wacquant: "Met die formule wil ik benadrukken dat je de evolutie van het politie- en gevangenisbeleid in onze samenlevingen niet kan begrijpen zonder haar te zien in de bredere context van een transformatie van de staat, die op haar beurt gelinkt is aan mutaties op de arbeidsmarkt en aan een verschuiving in de krachtsverhouding tussen klassen en groepen die strijden om de controle over de staat. Het grote patronaat en de 'moderniserende' fracties van de bourgeoisie en de hoge ambtenarij, verenigd onder het vaandel van het neoliberalisme, hebben in die strijd de overhand gehaald. Zij hebben een grootscheepse campagne ingezet om de macht van de overheid onderuit te halen."

"Sociale deregulering, opkomst van het precariaat (op basis van massale werkloosheid in Europa en 'working poor' in de VS) en heropleving van de bestraffende staat gaan hand in hand: de 'onzichtbare hand' van de geprecariseerde arbeidsmarkt vindt haar institutioneel verlengstuk in de 'ijzeren hand' van de staat, die de taak op zich neemt om de ongeregeldeheden te onderdrukken die veroorzaakt worden door de verspreiding van de sociale onzekerheid."

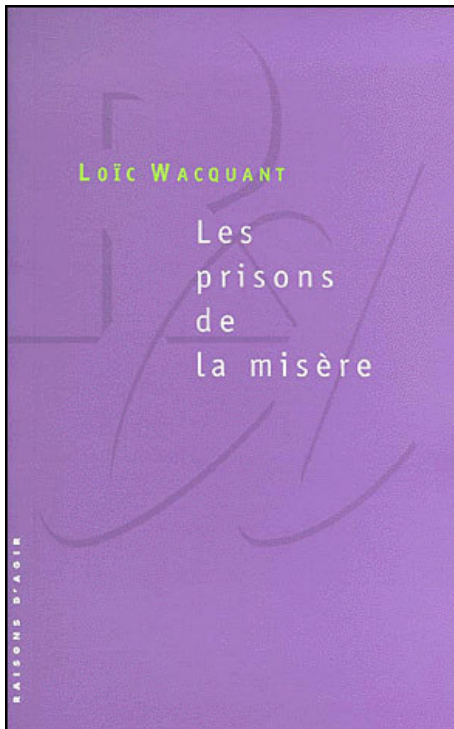
"De preciaire fracties van de arbeidersklasse worden niet langer in de eerste plaats onder controle gehouden door wat Pierre Bourdieu de 'linkerhand' van de staat noemt (onderwijs, gezondheidszorg, bijstand, sociale huisvesting) maar vervangen (in de VS) of aangevuld (in Europa) door haar 'rechterhand': de politie, het gerecht, de gevangenis, instellingen die steeds actiever aanwezig zijn in de onderste sferen van de sociale ruimte. De obsessie op het 'recht op veiligheid', het verhoogde belang en de toename van middelen voor ordehandhaving moeten dan het verlies aan legitimiteit goedmaken die onze politici zijn kwijtgespeeld omdat ze de sociale en economische missie van de staat hebben afgezworen."

(...)

Anders dan het dominante politieke en mediadiscours dat suggereren, toont uw statistische analyse aan dat de explosie van de gevangenispopulatie in de VS vooral te wijten is aan de massale opsluiting van kleine delinquenten, niet van gevaarlijke criminelen. Ze worden veroordeeld voor drugsdelicten, diefstal, overvallen of zelfs gewoonweg verstoring van de openbare orde.

(...)

Loïc Wacquant: "De politiek van 'Law and Order' die vanaf de jaren 1970 in stelling wordt gebracht in de VS is in de eerste plaats een reactie tegen de sociale bewegingen van de jaren '60 en meer bepaald tegen de successen van de zwarte emancipatie-

strijd. Rechts zet op dat ogenblik een groots project van intellectuele herbewapening op poten, via *think tanks*, die dienst doen als ideologisch lanceerplatform voor de oorlog tegen de welvaartsstaat. De aanval op de welvaartsstaat is onlosmakelijk verbonden met de weigering om de zwarte Amerikanen te integreren. (De aantrekkingskracht van het veiligheidsdenken is grotendeels te wijten aan het feit dat het ons toelaat de weigering gelijke rechten te verlenen te verpakken in een discours dat voorwerpt het algemeen belang te dienen -namelijk vrede en veiligheid garanderen voor de burgers. In Europa betreft het dan de verpakking van de xenofobe afwijzing van mensen uit de Derde Wereld)''

“Eénmaal de veldslag van het 'minder staat' op sociaal en economisch vlak gewonnen was, begonnen deze rechtse *think tanks* het idee te propageren van 'meer staat' op vlak van politie en gerecht. In New York bijvoorbeeld rakelt het Manhattan Institute, in 1978 opgericht door Anthony Fisher, de mentor van Margaret Thatcher, de wetenschappelijk al lang achterhaalde theorie van de 'broken window' (1) op om de politiek van 'nultolerantie' van burgemeester Giuliani te legitimeren.”

In 1662 gaf Colbert (2) de volgende instructie: “Zijne Majesteit verlangt op alle manieren zijn galeienvloot te versterken en het aantal galeiboeven met alle soorten middelen op te drijven. Hij wenst dat jullie het groots mogelijke aantal schuldigen tot de galei veroordelen en zelfs dat jullie de doodstraf omzetten tot die van de galei.” Op die manier werden de veroordeelden ingeschakeld als gratis arbeidskrachten voor de macht. (...) Zijn we vandaag teruggekeerd naar dat tijdperk? Dient de gevangenis een ecomisch doel?

Loïc Wacquant: “Niet in de zin dat economische uitbuiting van de gevangenen de oorzaak of de reden zou zijn van de spectaculaire toename van het aantal opsluitingen in de VS, en in mindere mate in West-Europa. In het historische begin van de penale opsluiting was dat wel zo. In de 16de eeuw vervulden het Bridewell in Londen, het Zuchthuis in Amsterdam, het Hôpital Général in Parijs een drievoudige functie: opsluiten, heropvoeden en aan het werk zetten. Georg Rusche en Otto Kirchheimer tonen in hun klassieke boek *Punishment and Social Structure* (3) aan dat opsluiting in die tijd “de arbeidskracht van zij die weigerden te werken sociaal nuttig moest maken” door hen onder dwang de arbeidsdiscipline in te prenten, zodanig dat ze bij hun vrijlating “uit zichzelf de rangen van de werkzoekenden zouden vervoegen”. (...) Maar in onze eigen tijd is eerder het omgekeerde het geval: de gevangenen dienen om de uitgestoten van de arbeidsmarkt, degenen voor wie geen werk is, in op te sluiten.”

“Amper 1 op 8 gevangenen in de VS oefent een job uit, en in Europa is dat nog minder. Wat de critici van het zogezegde 'Penitentiair-Industrieel Complex' ook mogen beweren, opsluiting is geen rendabele 'industrie'. Daarvoor zijn de kosten veel te hoog. (...) Men vergist zich dus als men een direct verband probeert te leggen tussen opsluiting en economisch gewin. Wat niet wil zeggen dat de massale opsluiting geen indirecte economische functie vervult: de meest tegenstribbelende fracties van het nieuwe dienstenproletariaat disciplineren, door de kostprijs van eventuele vluchtstrategieën in de informele en illegale straateconomie op te drijven.”

Welke rol kunnen intellectuelen spelen om dit debat in de richting van de échte vragen te oriënteren? U verwijt de pers haar neiging om mee te gaan in de paniek omtrent het 'stedelijke geweld', maar waarom interveniëert u niet zelf op de opiniebladzijden van de kranten? Zou u dat niet toelaten om de publieke opinie te bereiken, in plaats van enkel de mensen die de moeite doen om uw boek te lezen? U bent een erkend academicus en uw standpunt wordt gedeeld door heel wat eminente collega's: er is geen

(1): De theorie van de 'broken window' (gebroken raam) is een criminologische theorie die stelt dat stedelijke verwaarlozing en vandalisme aanleiding geven tot meer crimineel en antisociaal gedrag (nvdr.)

(2): Jean-Baptiste Colbert (1619-1683) Frans politicus. Tijdens het bewind van Lodewijk XIV was hij niet alleen belast met de zorg van de koninklijke financiën, maar beheerde hij ook vrijwel alle andere regeringsdepartementen, zoals handel, marine, koloniën en kunst, maar niet het leger of buitenlandse zaken. (Wikipedia)

(3): “Straf en sociale structuur”

enkele reden waarom de pers dit standpunt niet in haar kolommen zou verwelkomen.

Loïc Wacquant: “Ik moet zeggen dat het laatste deel van uw vraag van een verbaazingwekkende naïviteit getuigt met betrekking tot de media. Nog afgezien van het feit dat de lezers van de kwaliteitspers (*les grands quotidiens parisiens*) op zichzelf niet 'de publieke opinie' uitmaken, gelooft u nu echt dat het de wetenschappelijke kwaliteit of de kracht van ideeën is die bepaalt of ze al dan niet in de krant komen? ”

(...)

“De grote media zijn vandaag de dag geen instrument voor democratisch debat maar een obstakel dat je moet omzeilen als je dat debat wil aangaan. We zijn dus aangewezen op andere communicatiemiddelen, tijdschriften, nieuwsbrieven, fora, en we moeten elders steun zoeken, bij vakbonden, verenigingen, koepels en collectieven die in diverse vormen van sociale strijd verwickeld zijn. Onderzoekers kunnen met hun kritische vraagstelling, gebaseerd op observatie en vergelijking, een voortrekkersrol spelen om het vraagstuk van de bestrafing, te herformuleren in tegelijk gedurfde en realistische termen. Zij kunnen zich, samen met allen die in en rond de gevangenis actief zijn -rechters, advocaten, externen, militanten, gevangenen en hun families- inspannen om de gevangenis eindelijk buiten de muren en in de openbaarheid van de stad binnen te brengen.”

➤ Selectie en vertaling: Marc-Antoon De Schryver

Gorilla Gust stelt het beter

Arthur was betrokken bij een levensdelict. Hij werd tot een lange gevangenisstraf veroordeeld. Na 10 jaar kwam hij vrij en vond hij werk in een bedrijf. Een tijd geleden vestigde hij zich als zelfstandige. Ondertussen is Arthur 45 jaar oud en wijzer geworden. Naar gedetineerden en ex-gedetineerden wordt zelden geluisterd. Toch zouden we van deze 'ervaringsdeskundigen' heel wat kunnen leren over ons penitentiair systeem. {KENTERINGen}digit ging Arthur opzoeken. Arthur is een fictieve naam.

Ex-gedetineerde aan het woord

KENTERINGen}digit: Wat is een 'levensdelict'?

Arthur: Dat is een delict waarbij iemand om het leven is gekomen. Er is natuurlijk een gradatie. Dat gaat van 'slagen en verwondingen zonder het oogmerk te doden' tot 'moord'. 'Moord' impliceert steeds 'voorbodachte rade'.

Aan die gradaties zijn verschillende strafmaten verbonden. In België heeft men de verschillende strafmaten veel te breed gemaakt. Zo kan het gebeuren dat iemand met 'slagen en verwondingen zonder het oogmerk te doden' met nog een paar nevengegradaties eigenlijk evengoed 30 jaar kan krijgen als iemand met moord.

In Nederland ligt dat meer vast. Daar weet je dat die of die categorie van dit minimum tot dat maximum gaat. In België hangt veel af van de inschatting door rechter en volksjury die de strafmaat gaan bepalen.

'Vervroegde' vrijlating en strafuitvoeringsrechtbanken

{K}: Onlangs was er sprake van dat Michèle Martin, partner en medeplichtige van Marc Dutroux, mits bepaalde voorwaarden zou vrijkomen. Vader Marchal is tot in Frankrijk actie gaan voeren om dat te beletten...

A: Volgens mij zijn dat illegale praktijken. Ik heb geen enkel probleem met het feit dat slachtoffers een belangrijke rol toegemeten krijgen in het hele proces. Maar ik betwijfel ten eerste of het positief is dat mensen wiens kind of geliefde om het leven werd gebracht, geconsulteerd worden op het ogenblik dat de dader kan vrijkomen. Na tien jaar wordt alles opnieuw opgetrokken. Hebben die nabestaanden er ondertussen mee leren leven? Misschien heeft de wonde gedeeltelijk kunnen helen, maar uiteindelijk weten ze dat die man of vrouw gaat vrijkomen en dat ze er dan opnieuw mee geconfronteerd worden.

De strafuitvoeringsrechtbanken, waar over vervroegde vrijlating beslist wordt, werden gecreëerd in het Dutrouxtijdperk. Er was toen een roep tot verstrenging waar de politiek gretig op heeft ingespeeld. Men is daar volgens mij te ver in gegaan. Ik denk dat die zaken in handen van meer objectieve instanties dan de onmiddellijk betrokkenen moet komen.

We merken op alle vlakken een verstrenging van justitie. De wet Lejeune werd terugschroefd. Ook de koning is in die verstrenging meegegaan. Er wordt bijna nooit meer genade toegekend, en zeker al geen amnestie. Mensen die tot dertig jaar veroordeeld waren, kregen vroeger al eens twee jaar strafvermindering of zo..

Als je tot de onderste maatschappelijke lagen behoort, weinig scholing hebt genoten en je je verbaal moeilijk kan uitdrukken, is het zeer moeilijk om vervroegd vrij te komen. Waarom? Je moet je nogmaals gaan verdedigen voor een strafuitvoeringsrechtbank en vertellen wat je tien jaar geleden al gezegd had. En dan speelt er nog een element mee. Een heel aantal gevangenen zijn alleen, zij krijgen bijna geen bezoek meer van familie of vrienden. Dat heeft als gevolg dat mensen binnen volledig vervreemden. De gevangenis is een wereld op zich, niet te vergelijken met de buitenwereld. Het grote probleem is dat die mensen geen begeleiding meer krijgen. Als je geen bezoek krijgt, niet meer kan telefoneren of schrijven, verlies je je 'venster op de wereld'. Dan gaat je geest zich aanpassen, vergoelijken. Het ligt, denk ik, in de natuur van de mens om een aantal dingen uit het verleden te vergoelijken. Na negen jaar word je dan op de psychosociale dienst geroepen en de feiten worden in herinnering gebracht. Dat is een harde confrontatie. Er zijn mensen die dat aankunnen en er zijn mensen die dat niet aankunnen. Als je dan niet over de nodige steun beschikt, én van buiten én van

een advocaat -want zonder advocaat geraak je niet buiten-, ben je er aan voor de moeite. Er zijn gevallen bekend waarbij er uiteindelijk geen enkel probleem was om een bepaald persoon vrij te laten, maar hij krijgt het niet gezegd voor de strafuitvoeringsrechtbank. Op dat punt is ons systeem enorm discriminatoir. Je mag in dit verband ontegensprekelijk van klassejustitie spreken.

De psychosociale dienst, bijvoorbeeld, heeft op dat ogenblik als taak om de gevangenen in te schatten. En eigenlijk is er maar één vraag die de maatschappij bezighoudt: de kans op recidive. Dat is een meer dan terechte vraag. Het probleem is echter dat nooit iemand kan garanderen dat er geen recidive zal zijn. Nu, statistisch weten we dat het aantal recidivisten voor levensdelicten zeer laag ligt. We spreken dan over psychopaten en dergelijke. Kan je die tegenhouden? Dat weet ik niet, ik ben psycholoog noch psychiater.

Begeleiding

Deze en volgende illustraties: Geluidsdemo aan de gevangenis van Brugge (4 maart 2009, 21u49) uit solidariteit met Ollie. Ollie werd op 25 februari 2009 gearresteerd nadat hij in de afvalcontainer op het terrein van de Delhaize gezocht had naar weggegooid voedsel (versheidsdatum overschreden). De raadkamer in Brugge had beslist om hem een maand in de gevangenis te laten verdwijnen.
Foto's: Indymedia O-VI.

A: De begeleiding is zo goed als nul. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Nederland, laat men je in de Belgische gevangenissen wegroten. De psychosociale dienst heeft ook de middelen niet om mensen daadwerkelijk te begeleiden. Als je de dingen niet zelf in handen neemt, ga je -bij wijze van spreken- elke dag werken (als er werk is, wel te verstaan, want door de concurrentie met sociale werkplaatsen en lageloonlanden begint dat problematisch te worden). Maar buiten het werk ga je niets doen en bouw je je eigen wereld op. Dat is niet bevorderlijk om je op de terugkeer in de maatschappij voor te bereiden. Als die persoon dan na zijn vrijlating hervalt, zal men de vraag stellen: wat is er misgelopen met die man? De psychosociale dienst zal zeggen: "ja, wij hebben gezegd dat er kans op recidive bestond". De strafuitvoeringsrechtbank zal zeggen: "ja, maar wij hebben hem wel laten begeleiden door een psychiater en van daaruit hebben we geen signalen ontvangen". Kortom, iedereen trekt zijn paraplu open.

In Nederland gaat men daar anders mee om. Daar vraagt men zich af waar het systeem fout is gegaan: "Wat hebben wij niet gezien, en waarom hebben we bepaalde dingen niet gedaan?"

Toch zijn er ook bij ons gevangenen die privé een psycholoog of psychiater voor consult laten komen. Maar ook hier weer stoten we op een klassegeven. Want met het geld dat je binnen de gevangenismuren verdient, kan je dat niet betalen. Binnen de gevangenismuren betaalt de ziekenkas niets terug als je een arts van buiten laat komen.

De roep om wraak

A: Ik geloof niet in een systeem waarin we nu langzaam maar zeker verzeilen, met een roep om zwaarder te straffen, verjaringstermijnen op te trekken en zo meer. Er moet een faire verhouding zijn tussen de strafmaat en datgene wat gebeurd is. Zo niet kom je alleen maar in een spiraal terecht van steeds hardere aanpak en zwaardere straf.

Je mag dat 'verrechtsing' noemen. Meerdere professoren criminologie aan verschillende Belgische universiteiten hebben bewezen dat de gevangenisstraf maximaal zeven jaar zou mogen bedragen. Op dat ogenblik voelt men een knak, breken mensen, wordt het echt moeilijk. In plaats van gevoelens van berusting komen haatgevoelens naar boven.

Stel je voor dat je het principe van maximum zeven jaar in de praktijk brengt. (Let op, er zijn ook mensen die nooit meer los mogen komen). Het zou een vermenselijking van het systeem betekenen waarbij zowel dader en slachtoffer en ook de maatschappij beter zouden varen. Toen ik in de gevangenis zat kostte een gevangene de staat gemiddeld 6.000 Belgische franken per dag. Als je de straf van tien tot zeven jaar kan terugbrengen, betekent dat een fikse besparing. Dat kan je dat investeren in begelei-

ding van de man of vrouw in kwestie. Er zouden geen extra gevangenen bij moeten komen en het probleem van de overbevolking zou opgelost kunnen worden.

Nu zijn er nog gevangenen waarop België absoluut niet fier moet zijn. Gevangenen waar men nog altijd zijn behoefte in plasticen emmers moet doen, waar men met drie of vier op cel ligt en achter twee houten planken zijn behoefte moet doen... zulke toestanden. En u mag zich daarbij niet een buitentemperatuur van 30 graden voorstellen! Alles begint dan op te warmen... leuk is anders.

Als men die afwegingen bij elkaar zet, vraagt men zich eigenlijk af hoe het komt dat men daar nog geen werk van gemaakt heeft. Het is heel simpel: die wetenschappelijke studies kunnen niet op tegen de roep om wraak. Er is één verhaal dat de doorslag geeft: dat van Marc Dutroux waarin dan ook nog een heel aantal diensten gefaald hebben. Toen hebben we een verstrenging gekregen. Er moest op tafel geslagen worden, en hard! En dat hebben wij gevoeld.

{K}: *Jij zat in de gevangenis op dat moment?*

A: Ja, wat wij toen gevoeld hebben bij de gevangenisbevolking, was een enorme empathie met de slachtoffers. Maar tevens waren de betogingen buiten niet direct een geruststelling voor ons. Dat heeft ook aanleiding gegeven tot een verschuiving in de manier van pleiten en vonnissen. Advocaten en jury 'rekenden'. Een voorbeeld: "Als u meneer 30 jaar geeft, dan staat hij morgen opnieuw op straat. Hij zit nu al twee jaar in voorhechtenis, dus nog 8 jaar te gaan. Maar hij gaat kunnen genieten van genade, amnestie, van die en die speciale maatregel. Als hij met dat alles nog 6 jaar zit, zal het veel zijn". Met als mogelijk gevolg dat de jury redeneert: "Wij geven hem geen 30 maar 25 jaar en we rekenen erop dat hij binnen 4 jaar buiten is." Ondertussen verandert de wetgeving, verandert heel de atmosfeer. Dan zijn het ineens andere mensen die uw straf gaan interpreteren. "Eigenlijk heb je 25 jaar gekregen", redeneren ze, "en kan je 25 jaar hier moeten blijven zitten". Het zou, denk ik, een zeer interessant sociologisch of sociaal experiment zijn indien met op dat ogenblik de jury van toen opnieuw zou samenroepen om haar te vragen: "Kijk, wat vinden jullie nu dat er met de veroordeelde van toen moet gebeuren?". Misschien is het een idee om de strafuitvoeringsrechtbanken gewoon door de toenmalige jury te vervangen. Want nu komt men ineens voor een beroepsrechter die de zaken zal herinterpreteren. En, ik zei het al in het begin, voor de verschillende delicten staan geen duidelijke strafmaten vast.

Als de criteria om iemand vervroegd vrij te laten inderdaad, zoals men beweert, op goed gedrag berusten, dan kunnen de strafuitvoeringsrechtbanken 95% van de mensen die één derde van hun straf uitgezeten hebben, inderdaad vrijlaten. Maar waarom gebeurt dat niet? Vaak omwille van pietluttige discussies over feiten die al lang op een andere manier geregeld hadden kunnen worden.

Er zijn echter nog andere voorwaarden om vervroegd vrij te komen. Je moet werk hebben, een opleiding, een dagbesteding... Op zich is dat natuurlijk zeer goed. Maar er is een probleem. Toen ik buitenkwam was het strafblad nog volledig in voege en nam de Belgische staat, nog steeds de grootste werkgever in ons land, niemand met een strafblad aan. Je krijgt geen 'bewijs van goed gedrag en zeden'. Nu is dat enigszins versoepeld...

Ik wil maar zeggen de afstand tussen wens en realiteit is groot. Hoe wil je in godsnaam dat iemand die geen contacten meer heeft met de buitenwereld een job gaat vinden? Daarop zeggen ze je: "we gaan je verlof geven". Ah ja?... maar je krijgt alleen maar verlof als je een verblijfplaats hebt. Nu zijn er een aantal opvanghuizen. Eigenlijk is het een schande dat die er moeten zijn, maar godzijdank dat ze er zijn. Het zijn allemaal privé-initiatieven van vzw's. Maar een daadwerkelijk gestructureerde oplossing vanuit de staat, vanuit Justitie, om mensen bij hun buitenkomen te begeleiden, dat is er NIET!

{K}: *En dan kom je weer bij de vraag of de betrokken persoon nog mensen kent of niet?*

A: Dan komen we weer terecht bij wat we reeds aangestipt hadden. Er zijn mensen

die twee, drie, vier jaar te lang gezeten hebben. Waarom? Omdat ze geen verlengstuk hadden buiten. Omdat ze pech hebben. Waarom wordt die herintegratie in de maatschappij niet daadwerkelijk gemanaged?

Heroriëntering

{K}: *Naast strafuitvoeringsrechtbanken heb je ook 'bemiddeling tussen slachtoffer en dader'. Heb jij daar te maken mee gehad?*

A: Ik persoonlijk niet. De nabestaanden van het slachtoffer hadden duidelijk te kennen gegeven geen contact te willen. En dat moet je respecteren. Ik heb wel mensen gekend die dat initiatief genomen hebben of ook door het slachtoffer zelf gecontacteerd zijn geweest. En meestal was dat een positief verhaal. Ik geloof persoonlijk dat we meer en meer in die richting moeten evolueren. In Nieuw-Zeeland heeft men een aantal jaren geleden projecten opgezet waarbij men getracht heeft met bemiddelingscommissies te werken. Daarbij bracht men daders en slachtoffers bij elkaar om te proberen een bevredigende en sociaal verantwoorde oplossing te vinden. Indien daarbij geen resultaat werd geboekt, kwam het vooralsnog tot een rechtszaak. Ook daar heeft men gemerkt dat oplossingen voor alle partijen -maatschappij, dader en slachtoffer- veel bevredigender waren.

{K}: *En hoe is jou reïntegratie verlopen?*

A: Ik was 100% schuldig aan de ten laste gelegde feiten en heb dan ook een lange gevangenisstraf gekregen. Na tien jaar ben ik vrijgekomen. Ik heb veel steun gehad van mijn familie en ik heb mijn gevangentijd gebruikt om mij te heroriënteren. Reeds tijdens het voorarrest, begon ik toch wel na te denken over de manier waarop ik aan het leven was: wat is er gebeurd? Kan ik dat voorkomen?... Maar wat zich het meest opdroeg, was de vraag hoe ik de schade kon repareren, goedmaken, er is immers iemand om het leven gekomen en die kan je niet terugbrengen.

Op een bepaald ogenblik werd in de gevangenis een anti-agressiesessie georganiseerd waaraan ik heb deelgenomen. Daar is één ding gebeurd die ik nooit zal vergeten en die de onmacht schetst bij mensen die een levensdelict hebben begaan. In die groep met allemaal mensen die voor levensdelicten en geweldzaken zitten, zegt iemand van ons: "Nu wou ik dat ik veroordeeld was voor zware pedofiele feiten". (Nu moet je weten dat pedofielen en verkrachters in de gevangenis de meest verachte categorie is. Ze worden zelfs niet met de achterkant van de rug bekeken.) Iedereen bekijkt die man met verbazing. "Ja", gaat deze laatste verder, "dan zou ik tenminste nog in staat zijn om iets terug te doen voor die mensen, of om er naartoe te stappen".

Deze anekdote toont de onmacht van de daders aan. Slachtofferdaderbemiddeling is een heel mooi initiatief dat zeker moet gesteund worden. Maar vaak kan het niet meer. Het slachtoffer is er niet meer of er zijn geen nabestaanden meer om mee te praten. Hoe ging ik dan mijn leven heroriënteren? Ten opzichte van het slachtoffer kon ik niets meer doen. Dan ben ik het meer maatschappijgericht gaan zoeken.

Wat ik op dit ogenblik probeer te doen, is: doorgeven wat ik binnen en buiten de gevangensmuren in mijn vakgebied geleerd heb. Ik geef daar gratis lessen over. In samenspraak met andere organisaties probeer ik autistische kinderen een jobopleiding te geven, en dergelijke meer...

Resumerend kan ik zeggen dat ik de tijd daarbinnen gebruikt heb om er zo volwaardig mogelijk buiten te komen en voor de maatschappij van waarde te zijn -hoe minimaal ook.

Verhoudingen binnen de gevangenis

{K}: *Wat is de verhouding met de medegevangenen, met de cipiers, met de directie..?*

A: Laat ons top down werken. Directeurs zie je alleen maar als je iets nodig hebt of als ze je roepen. De macht van een directeur is zo goed als onbeperkt. Uiteraard bin-

nen de regels van de wet. Ik mag van alle directeurs die ik heb meegemaakt weinig slechts zeggen. Mensen zijn verschillend, hun interpretaties verschillen, ze kunnen allemaal eens lachen en allemaal eens heel kwaad zijn. Met reden soms, of zonder reden. Maar goed... het zijn mensen.

Persoonlijk ben ik nooit het slachtoffer geweest van een onredelijke behandeling of een onrechtvaardige interpretatie. Onze meningen liepen vaak uiteen, maar ik heb altijd kunnen begrijpen waarom er ten opzichte van mij of van iemand anders een bepaalde sanctie werd geheven.

Dan krijgen we het tweede niveau. Dat zijn de cipiers. De jongste jaren zijn heel veel jonge mensen binnengebracht -dat heeft ook te maken met de uitbreiding van het gevangeniswezen. Binnen het cipiersbestand is een duidelijke verrechtsing bezig. Waar men eindelijk eens mee moet stoppen is de vakbonden binnen de gevangenissen. Zij oriënteren zich puur en enkel op de cipier. De mensen die in de zoo van Antwerpen werken, hebben meer respect voor de dieren die ze moeten verzorgen, dan de meeste cipiers tegenwoordig.

{K}: *Dat is een straffe uitspraak...*

A: Dat is een zeer straffe uitspraak, maar laat mij je het volgende zeggen. Voor gorilla Gust in Antwerpen heeft men berekend hoe groot zijn kooi moest zijn, hoeveel uren per dag hij buiten moest kunnen en zo meer. Voor gorilla Gust ging men op tijd en stond ook voor een vrouwtje zorgen, want gorilla Gust moest in normale omstandigheden achter tralies kunnen zitten. Vergelijk dat eens met wat men met de Belgische gevangenen doet..

{K}: *Gevangenen kunnen toch 'intiem bezoek' aanvragen?*

A: Jajaja, recent is dat mogelijk geworden. Dat is zeker een positief punt. Maar waarover het gaat is het feit dat gevangenen door vakbondsacties de laatste jaren systematisch x aantal uren per dag in hun cellen zijn opgesloten, en dat zouden ze met gorilla Gust nooit gedaan hebben. In de zoo van Antwerpen is er altijd een minimale bezetting om toch altijd de dieren te blijven verzorgen. In de gevangenis zegt men: "De politie moet het maar overnemen". De politie is daarvoor niet opgeleid. De politie komt binnen, doet haar best, en geeft u juist en wel geteld dit en dat nog te doen... En voor de rest word je 24 uur opgesloten. Je hebt geen mogelijkheid tot contact meer. Afspraken die je hebt, kunnen niet doorgaan. Bezoek ook niet..., alles wordt geweigerd.

{K}: *Ook de wandeling?*

A: Dat hangt er van af. In bepaalde gevangenissen heeft men altijd een aantal cipiers die op post blijven om de goede werking te garanderen. En dan zie je wel een samenwerking tussen politie en cipiers tot stand komen.

Ik vind het ook tekenend dat het aantal stakingen binnen de gevangensmuren de laatste jaren naar omhoog is gegaan. Als verklaring voert men de toegenomen agressie aan. Het kan best dat het geweld in de gevangenis is toegenomen. Maar de eerste vraag daarbij is: hoe komt dat? Doe daar onderzoek naar!

De reden ligt in de verrechtsing die er plaatsvindt. Vroeger lag de gemiddelde leeftijd van de cipiers tussen 40 en 45 jaar. Ik denk dat die leeftijd nu gemakkelijk tien jaar lager ligt. Al die oude cipiers zijn weg- of op brugpensioen gegaan. Ik gun dat die mensen. Maar voor de gevangenen was dit zeker geen goede zaak. De wat oudere cipiers hebben de nodige ervaring en weten dingen te plaatsen. Ze weten incidenten op te lossen en hoe ze bepaalde situaties moeten ontmijnen. Ze konden de nodige soepelheid aan de dag leggen om 'te leven en te laten leven'. Bij een halve scheve schaats hield de cipier het vaak bij een "mmm, zo wil ik dat niet meer zien". Het was een menselijke benadering.

Nu worden er onmiddellijk sancties getroffen, gaan de deuren op slot, worden er rapporten geschreven, en zo meer... Wil de directeur zijn gevangenen nog een deftige

behandeling kunnen geven, dan moet hij zich voor een groot stuk schikken naar de nukken en de willetjes van de vakbonden en van de cipiers.

Pas op! Ik ben niet anti vakbond!. De vakbond heeft zeker haar verdienste. Kijk, een cipier die in een gevangenis gaat werken weet dat daar ooit gevochten zal worden, het zijn immers geen lieverdjes. Als er tegenwoordig maar een vechtpartij uitbreekt, staan de cipiers buiten aan de poort, want "de veiligheid is niet gegarandeerd". Wat men uiteindelijk wil, is dat een gevangene 24 uur per dag opgesloten zit, en dan kunnen zij zich met andere zaken bezig houden. Dat is compleet het tegenovergestelde van wat er dient te gebeuren? Cipiers willen rust.

Maar, nogmaals, ik veroordeel elke vorm van geweld, maar men gaat de spiraal van geweld en stakingen niet kunnen doorbreken als men -en de vakbonden in de eerste plaats- niet bereid is om ook in eigen boezem te kijken. Als er een gevangenshervorming komt -wat de Belgische staat en de Belgische politiek zou sieren- dan moet men het volledige pakket aanpakken. Dan moet men, zoals ik eerder al zei, van de 10 jaar opsluiting naar de 7 jaar gaan, dan moet men half open gevangenissen bouwen. Dat is niet moeilijk, je hoeft enkel een paar deuren weg te halen...

{K}: *Geen celdeuren meer?*

A: Ja, of celdeuren die op een bepaald moment van de avond gesloten worden. Leuven-Centraal is zo een gevangenis. Leuven-Centraal is een apart verhaal. Ondanks de positieve resultaten die er op menselijk vlak vaak geboekt worden, roept men daar al jaren om te verstrengen, om het opendeursysteem dat er in voege is, af te schaffen. Wanneer men een studie maakt over gorilla Gust en dan tot het besluit komt dat Gust zich beter gaat voelen als men een spiegel in zijn kooi plaatst, dan komt die spiegel er. Over die spiegel is op politiek vlak nooit gediscussieerd, zelfs niet in het Antwerps stadsbestuur. Als het gaat over de behandeling van mensen dan ineens gaat dit of dat niet. Soms kom je tot de meest waanzinnige zaken. Ik geef een voorbeeld. Een Braziliaan komt naar België met drugs op zak. Het was iemand uit het Amazonewoud die door het drugskartel werd gerekruteerd. Hij heeft gewoon geprobeerd om voor 10.000 dollar over en weer naar Europa te reizen om hier drugs te importeren. Dat is het verhaal. De achtergrond van die man, onder meer dat hij uit een rieten hut in het Amazonewoud komt, was gekend en stond duidelijk in zijn dossier vermeld. De man wordt hier veroordeeld én moet ginder nog een vrouw en twee of drie kinderen onderhouden. Hij moest dus werken. In de gevangenis deed hij meerdere jobjes om toch maar het weinige geld dat hij ermee verdiende naar ginder te kunnen sturen. Na vier jaar komt hij in aanmerking om voorlopig vrijgelaten en gerepatriëerd te worden. Op dat ogenblik zegt de gevangenis 'neen'. 'Neen', want de man in kwestie moest nog 18.000 Belgische frank betalen, wat in die tijd vrij veel geld was. Toen verdienden wij gemiddeld tussen de 3.000 en de 4.000 BEF per maand. Dat bedrag werd op een rekening gestort want in de gevangenis is er geen sprake van cash geld. Uiteindelijk is het geld voor de helft door hemzelf bijeengebracht en voor de andere helft door vrijwilligers buiten de gevangenis.

Men heeft dus iemand een jaar langer binnengehouden aan 6.000 BEF per dag omdat hij 18.000 fr moest betalen. Ik denk dat je dat een redelijke mens niet uitgelegd krijgt. Het gaat hier dus om het principe, om de strafuitvoering.

Het alternatief?

{K}: *Zie jij, onafgezien van die 7 jaar als maximumduur van opsluiting, een alternatief voor het gevangeniswezen?*

A: Wel, ik denk dat het niet slecht is voor bepaalde feiten mensen op een menselijke manier op te sluiten. Dat is punt 1. Punt 2: er moet begeleiding komen. Absoluut, absoluut!. Punt 3: er moet gespecialiseerde opleiding komen voor de mensen die er werken. Verder vind ik het experiment in Nieuw-Zeeland waarover ik het daarstraks had, een goed systeem.

Op het maximum van 7 jaar geldt nochtans één grote uitzondering: Personen waarvan onomstotelijk wordt vastgesteld dat ze voor 100 procent een constant gevaar voor de maatschappij vormen. Maar voor hen, zou ik dan weer een aparte gevangenis bouwen. In Nederland heeft men dat gedaan. Als ik me niet vergis was dat op de Veluwe temidden van het groen. Het concept is een soort kamp met kleine bungalows. De bewoners weten en berusten er ook in dat ze nooit meer gaan vrijkomen, maar ze hebben er een menselijk bestaan. Ze kunnen er tuinieren, gaan werken, en zo meer... Zo een project moet je in de eerste plaats uitbouwen voor de betrokken mensen zelf, en in de tweede plaats ook voor de maatschappij. Verrechtsing, verzwaaring van straf, is nooit de oplossing. Daar gaat ook geen grotere afschrikking van uit. Of er nu 30, 40 of 50 jaar op staat, daar gaat geen moord meer of minder door gepleegd worden. Iedereen die een moord of een bankoverval plant, gaat ervan uit dat hij of zij niet betrappt wordt.

{K}: *Verhoging van de strafmaat leidt dus niet naar afname van de misdaad? Hier speelt dus alleen de logica van de **straf**?*

A: Ja! Waarom is men bijvoorbeeld in Frankrijk met de publieke terechtstellingen gestopt? Omwille van het feit dat het publiek zich, omwille van de gruwelijkheid, in een aantal gevallen tegen de officiële instanties keerde. Terwijl de guillotine eigenlijk uitgevonden werd om de terechtstelling 'menselijker' te laten verlopen, daarvoor was het de 'strop'. In een volgende fase hebben ze de terechtstelling binnen de muren gebracht. Uiteindelijk werd de doodstraf in de Europese landen afgeschaft. Dat is een enorme overwinning voor het humanisme. Maar dat gaat nog niet ver genoeg, het moet nog verder willen we -echt waar- als maatschappij recht in de spiegel kunnen kijken.

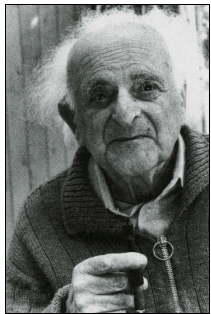
En ik weet uiteraard, daar ben ik me heel bewust van, dat iedereen zal zeggen: "Ja, hoor hem eens praten, 't is een misdadiger". Hoe komt het dat men nooit luistert naar ex-gedetineerden? Heel eenvoudig omwille van de cirkelredenering "het is een misdadiger en het blijft een misdadiger". Maar als we dat zo gaan beschouwen, hoe kunnen we dan ooit iets weten over wat daar gebeurt en er iets aan veranderen? Als de maatschappij niet begint met zijn ex-gedetineerden te praten en met hen naar oplossingen zoekt, zal er nooit iets ten gronde veranderen. Er is een Indiaanse spreuk die zegt: "Veroordeel niemand vooraleer je in zijn voetstappen gestaan hebt." Ik begrijp ook wel dat scepticisme van: "Ja, nu gaat hij het nog eens komen uitleggen". Maar dat is de enige manier om mensen bewust te maken van het feit dat ons penitentiair systeem grondig herbekeken moet worden. Vandaar dit interview, want ik spreek hier voor de rest niet vaak over.

Het gevaar in tijden van verrechtsing, is het feit dat men op een bepaald ogenblik voor een bagatel buitenproportionele straffen gaat opleggen. Dat riskeert een dynamiek op gang te brengen die eindigt met de herinvoering van de doodstraf. Ondertussen weet iedereen dat die zinloos en onomkeerbaar is. In de Verenigde Staten zijn al meerdere personen terechtgesteld waarvan achteraf is gebleken dat ze onschuldig waren. En wie ga je dan in de gevangenis zetten? Want op de keper beschouwd is dat ook moord! Maar ik heb het nog nooit gezien dat een persoon daarvoor achter de tralies ging. Dan heb je ineens een systeem tegenover het individu. En dat systeem is gebaseerd op onderdrukking. En er zijn nog teveel terreinen waar die onderdrukking via concrete personen tot uiting komt. Ik denk hierbij aan de macht die men aan cipiers en andere personen geeft. En dat moet eruit! Dat moet eruit door opleiding, door sensibilisering.

➤ Interview: Jan Soetewey

Fragment van God?

Abel Herzberg

Van Abel J. Herzberg heb ik de hoopvolle gedachte meegekregen dat ieder mens een 'fragment van de Eeuwige' is. Herzberg heeft de verschrikkingen van de nazikampen overleefd, of zoals

Jorge Semprún (1) ooit schreef: "ik heb de dood niet overleefd maar er doorheen geleefd, eraan voorbij". Dus als deze Abel zulke motivatie kan volhouden ook naar diegenen toe die zijn leven tot een verschrikking maakten, is hij voor mij wel een bijzondere getuige. Hij weet maar al te goed, hoe verziekt een mens kan zijn en wat het betekent: 'van kwaad tot erger', maar hij blijft geloven in dat fragment in ieder mens. Misschien wel omdat hij wilde blijven geloven dat geen mens alleen maar slecht is. Zoals ik ook opgevangen heb uit zijn joodse traditie: een mens kan slechte dingen doen, maar achter hartverscheurende praktijk schuilt (!) nog steeds een mens. De mens is meer dan zijn (wan)daad. De kunst is om dat 'fragment' te blijven zoeken en hopelijk terug te vinden, misschien wel met terugwerkende kracht. Zoals ik zelf zou wensen als mijn leven was geworden 'van kwaad tot erger'.

Voor ik vanuit deze voor mij belangrijke beweegredenen verder op zoek ga naar wat mij inspireert en/of op de been houdt in mijn gevangeniswerk zal ik mij eerst even voorstellen.

Gevangenis-aalmoezenier aan het woord

Aalmoezenier

Sinds januari 2005 ben ik voor één dag in de week aangesteld als protestantse aalmoezenier in de gevangenissen van Ieper en Brugge. Op de andere dagen ben ik predikant van de protestantse kerk van Ieper, hoewel het gevangeniswerk mij zeker meer dan een dag bezighoudt. Mijn taak is om mensen te bezoeken: 'op cel' of als dat kan in een gemeenschapsruimte. Ik bezoek mensen van verschillende levensbeschouwingen, in goed overleg met mijn collega's. Vaak ontstaat een persoonlijk contact gewoon op de gang of bij iemand anders op cel of in een eredienst. Elke donderdagavond is er eredienst, eerst voor 'Mannen 2' (kortgestraften en voorarresten), daarna voor 'Mannen 1' (gestraft langer dan 5 jaar). In een eigen kapel zitten we om de tafel om de oude verhalen langs zij te brengen: hoe heeft een bijbelwoord/verhaal zeggingskracht binnen deze context, misschien wel om de gevangenis situatie te spiegelen, te verruimen, te verademen.

Op een donderdag na Pasen lezen we samen het verhaal van Johannes 20, 19 vv. Over de leerlingen die na de dood van Jezus bij elkaar zijn, bevangen door angst. Johannes' geloofsverhaal: hoe Jezus, zijn levensverhaal, dwars door die angstige muren heen breekt en hen vrede toeroept en vervolgens hen aanblaast: zijn adem, zijn geestkracht als bevrijdende manier van leven. We hebben het samen in de kring in praktijk gebracht: hoe je elkaar kunt aanblazen: moed, hoop, troost, kracht, weerbaarheid, vertrouwen... we hadden er een lange adem voor over en deelden daarna matses en druiven, als teken van bevrijd leven, ook al bevind je je nog in de woestijn.

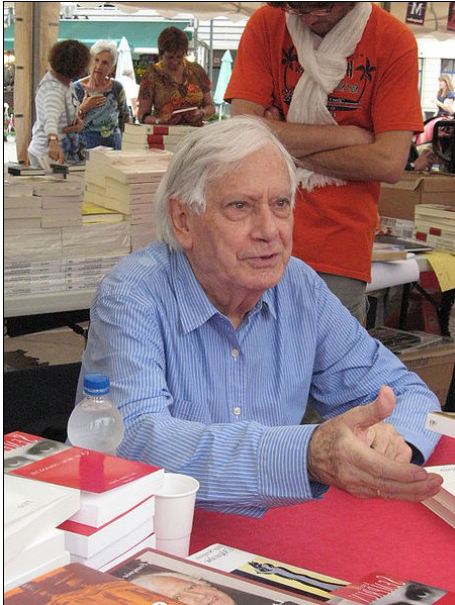
Bevrijding uit angstland

Voor mij een wezenlijk levensmodel. Het verhaal van 'Egypte'. Als een aanklacht tegen wat kwetsbaar leven onderdrukt, als een bemoediging voor mensen om eindelijk bevrijd te worden van angst en onrecht. Dat helpt mij om samen met gevangengehouden mensen klaarheid te scheppen. Hoe heb je zelf angst aangejaagd, wat betekent dat voor een slachtoffer, en wat doet dat aan jou zelf, als je een ander bedreigt of nog erger. Waarop iemand in de kring vraagt: ik besef dat ik verkeerde dingen heb gedaan, maar daardoor ben ik toch niet een slecht mens? We zitten vaak midden in die vragen: als je wat gebeurde niet kunt goedmaken, wat betekent vergeving, nieuw begin van leven? Ik kom daar later op terug. Want eerst wil ik kwijt, dat dit bevrijdingsmodel van Exodus voor mij ook een kritische spiegel is geworden naar het gevangenisstelsel. Ik houd het daarbij bij mijn ervaringen in België, andere heb ik niet.

Regelmatig valt er ook in de media te lezen, hoe dit systeem bepaald niet helpt om mensen vrij te maken van hun verleden, maar hen eerder vast blijft pinnen op dat verleden. Ik kom te vaak gevangenen tegen die, vaak tegen hun eigen klippen op, wel anders zouden willen, na wat zij hebben gedaan, maar noch die kans krijgen, noch enige begeleiding om dat waar te maken, noch een perspectief om naar nieuw begin toe te werken. Het verschil tussen de intenties van de wetten van justitie en de praktijk is in mijn beleving erg groot. Mede omwille van de politieke winden die vooral het 'harder straffen' aanblazen en die andere manieren van denken over straf al lang niet politiek interessant vinden. Ondanks de kritische geluiden uit de eigen gelederen van de rechterlijke 'macht' en van de 'gevangensbewaarders'.

Voor menig gedetineerde is de gevangenis een onderdrukkend angstland, waar bevrijding ver te zoeken is en brengt het huidige systeem eerder onverschilligheid, verbitte-

(1): Jorge Semprún Maura (1923 - 7 juni 2011) was een Spaanse schrijver en politicus. Vrijwel al zijn werk schreef hij in het Frans. (Wikipedia)

Jorge Semprún

ring, wanhoop en woede teweeg, dan dat het helpt aan exodus: een uitweg vinden en bevrijding van leven, een weg van misdadig naar weldadig.

De klank van Thora

In de basiswet lees ik (ontwerp 2004 'betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden'), in de basisbeginselen, artikel 5:

§ 1. De vrijheidsstraf of de vrijheidbenemende maatregel wordt ten uitvoer gelegd in psychosociale, fysieke en materiële omstandigheden die de waardigheid van de mens eerbiedigen, die het behoud of de groei van het zelfrespect van de gedetineerde mogelijk maken en die hem aanspreken op zijn individuele en sociale verantwoordelijkheid.

§ 2. Bij de uitvoering van de vrijheidsstraf of vrijheidbenemende maatregel wordt er zorg voor gedragen dat de orde en veiligheid worden gevrijwaard.

Het gaat nu te ver om in te gaan op een gezonde verhouding tussen deze twee paragrafen, maar in onze samenleving komen we vaker tegen dat de roep om orde en veiligheid ten koste gaat van de beloofde (geloofde?) menswaardigheid.

In de Thora vind ik de ruimte voor goed leven in bijvoorbeeld de scheppingsverhalen. De geschonken levensruimte voor kwetsbaar en kostbaar leven. Als die levensruimte wordt verziekt, door 'slangenstemmen' die ons aanpraten om onze grenzen niet meer te kennen ('als god worden'), dan blijkt dat de wortel van oeverloos geweld, met de 'Abels' (!) als slachtoffer.

Maar in dat alles tegelijkertijd de roep om die oeverloosheid te doorbreken en niet te geloven in wraak op wraak, vergelding op vergelding.

In het licht van die verhalen zie ik regelmatig hoe daders zelf ook slachtoffer zijn geworden, zeker ook van dat stemmetje dat zich meester maakt van zwakke plekken in ieder mens: jij, je kunt als god worden, meer verdienen, grenzeloos machtig worden, als je maar... het is het uithangbord van het kapitalisme.

Des te meer besef ik hoe die stemmen zo ontzettend welkom zijn in deze neoliberale samenleving en dat veel daders die 'zich als god gedragen' zich vrij kunnen bewegen en zelfs vrijgesproken worden van bijvoorbeeld de misdaad van een bonus opstrijken. Of zich op andere manieren mateloos verrijken, schaamteloos en straffeloos. Of hun positie danig en ongegeneerd misbruiken.

Ik volg daarin graag de uitleg van mensen als Karel Eykman (10 geboden als leefregels), die duidelijk aangeven wat 'gij zult niet stelen' royaal betekent: er mee voor zorgen dat elk medemens krijgt waar hij of zij recht op heeft; en 'je zult niet doodslaan': er mee verantwoordelijk voor willen zijn dat geen mens hoeft te creperen van honger, onrecht, geweld, geldzucht enz.

Vanuit die dringende uitnodiging tot bevrijding kun je het niet meer maken om de kloof tussen arm en rijk als noodlot te verklaren, of de schuld van de verarmden. Het is grof onrecht en in strijd met de 'wet en de profeten'.

Stel dat de gevangenen overvol zouden raken door dergelijke wandaden, dan zou ik nog uit willen blijven gaan van het eerste deel van het eerder genoemde basisartikel: van 'behoud en groei van zelfrespect' (naast het leren respect hebben voor anderen!), van het hem of haar aanspreken op 'individuele en sociale verantwoordelijkheid', in de geest van: 'zoek eerst het Koninkrijk en de gerechtigheid en dan komt de rest'. Moeder Maria zong al van 'machtigen een troontje lager en eenvoudigen verhoogd'. Met andere woorden: voor menig actief profiteur van de vrije markt verlang ik naar meer 'gevangenis' (om de hebzuchtige hersencellen schoon te wassen en onze samenleving te beschermen tegen dit getolereerde (?) wangedrag), voor de huidige gedetineerden verlang ik meer naar de kans om menswaardig en sociaal te kunnen leven. Opgenomen in een samenleving, die mensen terecht wil brengen. Een verlangen om én recht te zetten én terecht te brengen.

Vergeven?

Als ik uit sommige kerkelijke kring hoor praten over omgaan met seksueel misbruik en de levenslange gevolgen daarvan, word ik niet goed van het te snel praten over vergeven. Vergeven als doekje voor het bloeden, je wordt dan vergeven van het vergeven. Het Griekse bijbelwoord voor vergeven is 'loskomen': hoe kan iemand die slachtoffer is geworden van de gruwelijke ervaring van moord, ooit nog loskomen van de eerste gevoelens van haat, wraak, bitterheid. De oma van Luna (haar kleinkind, ooit neergeschoten door Hans Van Temsche) beschrijft haar gevecht (in haar boek *Hans, -Na de dodentocht van Van Temsche*). Hoe ze haar leven niet verder wilde leven met wraak- en haatgevoelens. Daarmee maakt ze wat gebeurde niet mooier, integendeel, maar geeft een getuigenis van loskomen, met zelfs nog een begin van ruimte voor de mens achter de verschrikkelijke daad. Een moedige en bemoedigende zoektocht.

In de gevangenis bezoek ik allerhande mensen met hun verhaal. De verhalen van drank-, drugsverslaving, agressie, de verhalen van fraude en diefstal, over verkrachting en kindermisbruik, over moord en doodslag. Vooral als je ook (andere) slachtoffers kent, hun gevecht om met hun 'levenslang' om te gaan, is het moeilijk om zulke verhalen te volgen, zeker als de neiging er is tot 'goedpraten'. Neemt niet weg dat ik in dat alles wil blijven zoeken naar dat 'fragment van God', om te kijken hoe leven weer goed gemaakt kan worden. Dat brengt je hoe dan ook bij oorzaken om te verhelderen: hoe vaak denk ik niet 'als ik dit had meegemaakt...' niet om goed of weg te praten, maar om beter te verstaan; bij spiegels om boete te doen (waarbij ik niet beter ben dan die ander), bij de kans om op te biechten. Dat brengt je ook bij de vraag, tot zelfs in onherstelbare situaties: kan deze mens er ooit een streep onder zetten (na al het vorige!) en weer bouwen aan leven, menswaardig én sociaal?

Ook dat zie ik als een goede invulling van vergeven: loskomen van je verleden, dus ook van de oorzaken daarvan, de wortels van het kwaad, de zucht om er bij te horen en daar alles voor over te hebben, los ook van gebrek aan warmte en gezonde aandacht, los van een verleden dat bepaald geen leven was. Maar als ik zo denk over vergeven, dan zie ik weinig ruimte in de gevangenissen om ooit los te kunnen komen van een vaak verdoemd verleden.

Vernederen of verhogen?

Maar al te vaak kom ik op cel en is de betrokkene in alle staten: woedend, bitter, verdrietig. Want zijn rapport is (opnieuw) negatief. Iemand loopt te fluiten om zichzelf nog wat opgewekt overleidend te houden. Rapport: je bent vast iets aan het verbergen achter die vrolijkheid; iemand is voorzichtig geworden voor sociale contacten binnen de gevangenis (uit ervaring). Rapport: hij is asociaal. Niet meer: hij gedraagt zich niet zo sociaal, maar hij is asociaal, of narcistisch, manipulatief en ga zo maar door. Het ene rapport lijkt verdacht veel op het andere. Ik zie ook zeker de zorg van de behandelaren: dat het weer verkeerd zal gaan en die kans is best groot als er nauwelijks begeleiding bestaat om aan 'ander leven' te werken.

Maar ik ervaar ook een angst om te geloven in de goede kant van een mens. Zeker als hij of zij daar hard aan werkt (voorbeelden te over), maar meestal te horen krijgt: je zult dit wel zo doen om te ontkomen aan... een steeds maar verdacht daglicht. En dan is er uiteindelijk einde straf: een mens mag naar buiten, samenlevingsvreemd en vaak met bittere gevoelens.

In de hierboven geciteerde wet lees ik iets anders, iets dat een mens zou kunnen helpen om 'verhoogd te worden': niet meer aangedreven door die verduivelde stemmetjes om jezelf waar te maken, maar aangeblazen door stemmen die zoeken naar 'ware gedaante', zeg maar naar dat goede 'fragment van de Eeuwige'. Op zoek naar nabijheid en warmte, veiligheid en solidariteit, naar zelfvertrouwen en respect voor ander leven, naar vrede met wie je bent, in een stukje samenleving dat vrede zoekt. Mét

Lied van Jan van Opbergen

Kom in ons midden, Geest van God,
verbrandt de haat, verbreek het slot
op ieders eenzaam zorgen.
Open de deuren van ons hart,
ontdooi de angst die ons verwart,
gun ons weer zicht op morgen.
Geef mensen aan elkander weer,
leidt ons tot vrede, ommekeer,
zodat wij ongewapend
en vrij van weerwil, valse schijn,
weten van mensen die nog zijn
vergeten en gehavend.
Niemand ontkomt aan uw gezicht,
geen mens verbergt zich voor uw licht,
want, God, Jij leeft in mensen.
Gij roept om aandacht, recht en brood,
Jij zucht met ons in pijn en dood
en kunt alleen maar wensen,
dat wij U zien zoals Gij zijt:
Leven aan leven toegewijd, -
en niets mag dood verdwijnen.
Zult Gij ons vinden mettertijd,
want Gij besteedt uw eeuwigheid
om levend te verschijnen.

recht.

Als ik af en toe, in de erediensten in Ieper, de namen noem van gedetineerden, in de intenties van de gebeden, dan heb ik dat voor ogen: samen ruimte scheppen voor mensen met hun verleden, om met recht naar perspectief te zoeken. Want zonder sociale omgeving kan dat niet ('volk van mensen onderweg'). Ook niet zonder een samenleving die nieuwe ruimte schept en zich niet beter voordoet dan de rest. Ik hoop dus voortdurend op meer levensruimte (Genesis) en meer bevrijding uit angst-land (Exodus) en meer verbondenheid in het werken aan gerechtigheid (Thora). Hoop die leven doet van 'meer dan het gewone', uitgewerkt in een indrukwekkende Berg-rede (Matth. 5-7)

Nooit vergeten

Na dit artikel citeer ik een lied van Jan van Opbergen, met als uitvergroete regels:
"dat wij U zien, zoals Gij zijt:

leven aan leven toegewijd/ en niets mag dood verdwijnen."

In het verband van dit artikel: te beginnen bij minstens 1000 geïnterneerden, die tegen de verschillende openlijke aanklachten in, nog steeds 'in de vergeetput zitten' (onder andere te zien in de Panorama-uitzending "te gek om los te lopen"). Mensen, met psychische aandoeningen of een verstandelijke beperking, veroordeeld tot leven in een gevangenis. Profeten en andere zieners herinneren mij er aan om hun lot tegen het licht te blijven houden, bij het Europese Hof voor de Mensenrechten, bij de Liga voor de Mensenrechten, bij de Ombudsdienst voor Justitie, en zeker bij de politiek verantwoordelijken...

Van Mozes heb ik geleerd dat hij niet alleen bezig was met zijn persoonlijk geloof, maar dat de stem van 'Ik ben erbij' hem bij de farao bracht. Om het onrecht van verdrukking aan te klagen en de bevrijding uit te roepen. En als hij niet durfde, kreeg hij een metgezel, een bondgenoot. Vanuit het vertrouwen en de hoop: dat geen leven kan zonder perspectief, noch zonder bevrijding. Ik ben zo vrij om dat vol te willen houden.

➤ *Henk van Andel,*
Ieper, augustus 2011

Tax Freedom Day: NO! Tax Justice Day: YES!

“Belastingen zijn de prijs voor de beschaving. En onze beschaving is de verzorgingsstaat of sociale welvaartsstaat. (...) Solidariteit is het belangrijkste woord in de sociale welvaartsstaat. Zonder solidariteit is er geen beschaving. Zij die vandaag een oorlog voeren tegen belastingen en tegen de overheid willen die solidariteit afbreken. (...) Zij propageren de ultraliberale Tax Freedom Day. Wij willen de belastingsdruk niet verhogen. Maar wij willen de belastingsdruk verschuiven. Van arbeid naar kapitaal. Van de werknemers naar de renteniers. Van de gewone mensen die belastingen betalen naar de vermogens, grote bedrijven, vennootschappen, vrije beroepen, naar al diegenen die vandaag hun fiscale en sociale verantwoordelijkheid ontlopen via allerlei legale en illegale constructies en ontsnappingsroutes. Belastingen zouden een prachtig solidariteitsmechanisme moeten zijn. Want fiscale rechtvaardigheid is het fundament waarop onze welvaart en ons welzijn zijn gebouwd, fiscale solidariteit is het cement. Vandaag zijn het echter de werknemers die solidair zijn met de rijksten en meest vermogenden en telkens opnieuw de plundering van de schatkist van de gemeenschap moeten bijpassen. Wij willen dat de belastingsdruk herverdeeld wordt. Onder allen. Zodat iedereen meebetaalt. En de sterkste schouders eindelijk de zwaarste lasten dragen. Dat is fiscale rechtvaardigheid. Dat is Tax Justice Day.”

Met deze woorden kondigde Eric Goeman, de coördinator van het Financieel Actie Netwerk (FAN), op 31 mei op de Kunstberg te Brussel voor de eerste keer de Tax Justice Day, de dag van de rechtvaardige belasting, aan. Dat FAN is een samenwerkingsverband van de drie grote vakbonden (ACV, ABVV, ACLVB), LBC-NVK, kwb, Bond Beter Leefmilieu, 11.11.11, Oxfam, Attac Vlaanderen en Netwerk Vlaanderen. De dag werd georganiseerd samen met het Réseau pour la Justice Fiscale (RJF). Die datum van 31 mei was natuurlijk niet toevallig gekozen want van begin juni tot midden juli zijn een paar miljoen Belgen bezig met het invullen van hun belastingaangifte. En we moeten niet rond de pot draaien: voor de overgrote meerderheid van die Belgen is de allergrootste bekommernis die belastingbrief zo in te vullen dat ze zo weinig mogelijk belasting moeten betalen. De kernboodschap van FAN/RJF klinkt daarentegen wel heel anders: Het is heel zinvol om belastingen te betalen, maar die belastingen moeten wel eerlijk worden geïnd en rechtvaardig gespreid zodat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen (zie artikel in KenteringenDigit april 2010).

Met hun Tax Justice Day willen FAN/RJF reageren op de uit de Verenigde Staten overgewaaid Tax Freedom Day, de dag van bevrijding van de belasting. Het internationaal consultingkantoor PricewaterhouseCoopers (PwC) berekent ieder jaar op basis van de globale belastingsdruk tot welke dag we 'voor de staat werken' en vanaf welke dag we 'bevrijd' zijn van die verdomde belastingen en dus eindelijk ons eerlijk verdiend loon voor onszelf mogen houden. Voor dit jaar bedroeg die globale belastingsdruk 43,8% zodat de Belgen dit jaar tot 10 juni moesten werken om al die belastingen te betalen. De onderliggende boodschap is overduidelijk: tot de Tax Freedom Day hou je niets over voor jezelf. Dus, hoe vroeger die Tax Freedom Day valt, lees: hoe minder belasting je betaalt, des te meer hou je over voor jezelf.

FAN formuleert hierbij minstens twee grote kritieken.

De eerste kritiek betreft die algemene belastingsdruk. 'Algemeen' wil helemaal niet zeggen dat die voor iedereen even groot is. Dat België samen met de Scandinavische landen aan de wereldtop staat inzake belastingdruk, geldt enkel voor de lonen uit arbeid. Hier staat België echt aan de top met 55% als je belastingen en bijdragen aan de Sociale Zekerheid optelt. Met andere woorden: de Tax Freedom Day voor werknemers ligt ergens voorbij midden juli. Helemaal anders is het voor de bedrijfswereld en zij die van hun vermogen kunnen leven. Officieel bedraagt de vennootschapsbelasting (belasting op de bedrijfswinsten) 33,99%. In de realiteit bedraagt de gemiddelde vennootschapsbelasting 13,6% en de 500 vennootschappen met de grootste winsten betalen gemiddeld slechts 3,76%. Voor de bedrijven valt de Tax Freedom Day dus reeds midden februari. En sommige heel grote bedrijven zoals Arcelor Mittal, ABInBev, Electrabel betalen net als sommige grote vermogens nauwelijks belastingen. Hun 'Tax Freedom Day' begint al op 2 januari of zo iets.

Een tweede en nog belangrijker kritiek gaat over de achterliggende idee

van de Tax Freedom Day: de belastingen die je betaalt en de bijdragen voor de Sociale Zekerheid worden je afgenomen zonder dat je er iets voor in de plaats krijgt. Iedereen weet dat dit helemaal niet klopt. Denk maar aan de talrijke sociale uitkeringen (pensioenen, gezondheidszorg, werkloosheid, kindergeld, enz.), het onderwijs, het openbaar vervoer, de veiligheidsorganen (politie, justitie, brandweer). De kwestie is dus niet of we te veel of te weinig belasting betalen, maar wel of de belasting die we betalen op een efficiënte manier wordt gebruikt en vooral dat die belasting op een eerlijke en rechtvaardige manier wordt geïnd. En hier wringt bij velen het schoentje. Want waarom zou ik met plezier zelfs meer belasting betalen, terwijl anderen via fraude of ontwijking proberen zo weinig mogelijk belasting te betalen?

En geef toe, een dergelijke redenering is begrijpelijk. Daarom is een eerlijke inning en een rechtvaardige spreiding van de belastingen een basisvoorwaarde om algemeen tot een meer positieve houding tegenover belastingen en bijdragen te komen. Daarom voert het FAN/RJF sinds meer dan een jaar campagne voor een rechtvaardige fiscaliteit onder het motto: Laat het grote geld niet ontsnappen! De organisatie van de allereerste Tax Justice Day vormde hiervan het hoogtepunt voor dit jaar.

Voor meer info: www.hetgrotegeld.be. Veel interessante en kritische info over de financiële wereld vind je ook op www.openbarebank.be.

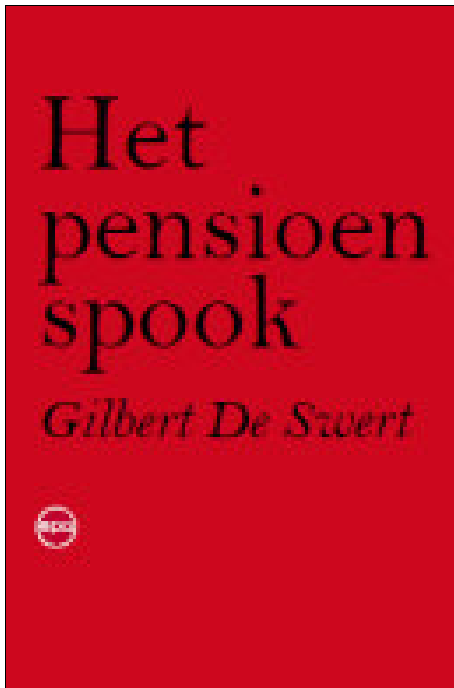
➤ Jozef Mampuyts

Het pensioenspook

Gilbert De Swert kijkt het pensioenspook in de ogen

Het pensioendebat viert bijna zijn zilveren jubileum. In 1987 schreef Jean-Luc Dehaene in een rapport over de hervorming van de Sociale Zekerheid (SZ) voor het eerst over de uitdaging van de vergrijzing. Sindsdien is het debat over de toekomst van onze pensioenen niet meer stilgevallen. Reeds in de jaren negentig leidde dit tot een aantal maatregelen, o.a. het geleidelijk optrekken van de pensioenleeftijd voor vrouwen tot 65. Met de oprichting van de Studiecommissie voor de Vergrijzing in 2001 en de aanzwellende pensionering van de babyboomgeneratie (1946-1964) vanaf het begin van deze eeuw, kwam de discussie in een stroomversnelling. Ook in dit tijdschrift groeide de aandacht voor dit debat en de mogelijke concrete gevolgen (1). Steeds meer draaide de discussie over de betaalbaarheid in de toekomst van de SZ en van de pensioenen in het bijzonder. Echt veel concrete maatregelen zijn er sindsdien wel niet gekomen. In 2005 was er het Generatiepact waarin de toegang tot het brugpensioen werd verstrengd. Het resultaat daarvan is op dit ogenblik dat de feitelijke pensioenleeftijd, de gemiddelde leeftijd waarop mensen definitief stoppen met werken, is gestegen. Met andere woorden: we werken met zijn allen gemiddeld genomen langer dan vijf jaar geleden. Sindsdien worden we van alle kanten, door de overheid, de werkgevers, liberale (zijn er andere?) economen en de media echt gebrainwashed met de onontkoombare idee dat enkel langer werken een oplossing kan bieden voor de financiële problemen die door de vergrijzing zijn ontstaan. De laatste in de rij is Di Rupo die in zijn formateursnota meerdere maatregelen voorstelt om de werkelijke pensioenleeftijd weer wat op te trekken. Voor het eerst worden zelfs het onaantastbaar gewaande ambtenarenpensioen aangepakt. Ook aan de berekeningswijze wil hij sleutelen waardoor het pensioenbedrag gaat dalen ... tenzij je langer blijft werken. Je moet meer dan gewoon haar op je tanden hebben om tegen de stroom in te roeien om te beweren dat we niet per se langer moeten werken om onze pensioenen en de SZ in het algemeen betaalbaar te houden.

Tegen stroom inroeien: dat is het minste wat je van 'Het Pensioenspook' van Gilbert De Swert kan zeggen. De auteur, tot voor enkele jaren hoofd van de nationale studiedienst van het ACV, is hiermee niet aan zijn proefstuk. Amper een jaar geleden publiceerde hij zijn omvangrijk 'CrisisMoordenboek' (2) dat in ons nummer van september 2010 besproken werd (3). Het is een vlijmscherpe analyse en kritiek van de financiële crisis die, spijtig genoeg, nog niets aan actualiteit heeft ingeboet. Voordien roeide De Swert ook al stevig in tegen de stroom van de eindeloopbaanverzinsels met zijn boek '50 grijze leugens. Over vergrijzing en langer werken' (4).

In zekere zin neemt hij met 'Het Pensioenspook' de draad van toen weer op. En hij doet dat op de hem eigen manier: het in vraag stellen, het bevragen van wat als wetenschappelijk onderbouwd, evident, onvermijdbaar enz. wordt voorgesteld. Op die manier doet hij de lezer nadenken en op zijn minst tot het besluit doen komen dat het allemaal niet zo eenvoudig is als het ons wordt voorgesteld en ingelepeld. Maar De Swert doet meer dan dat. Zonder daarom altijd het achterste van zijn tong te laten zien, neemt hij ook duidelijk stelling in het debat. Tegenover de mantraboodschap van langer werken, meer bijdragen en minder pensioen luidt zijn boodschap dat de SZ en de pensioenen ook in de toekomst betaalbaar blijven. Langer werken is daarvoor niet de enige manier, en zelfs niet de beste manier. Voilà, meer moet dat niet zijn. De rest van het boek dient om deze boodschap te onderbouwen.

(1): Zie: Jozef Mampuy, *Langer werken ondergraft de welvaartsstaat!*, in {KENTERINGen} 3de jrg. nr. 10 (dec. 2005) en *Langer leven = langer werken?*, in {KENTERINGen}Digit 3de jrg. nr. 5 (dec.2010).

(2): Uitg. EPO, 2010.

(3): Jef Mariën, *CrisisMoordenboek*, in {KENTERINGen}Digit, 3de jrg. nr.4 (sept. 2010).

(4): Uitg. EPO 2004.

Pensioentoren Brussel

toekomst zullen er minder actieven en steeds meer niet-actieven zijn. De verhouding tussen beide wordt onhoudbaar. Maar De Swert toont met dezelfde cijfergegevens aan dat dit al bij al nog zal meevallen. In 2010 staan er tegenover 100 effectief werkenden 140 niet-werkenden (alle categorieën van jongeren, ouderen, werklozen, gewone thuisblijvers en al de rest). In 2030 zou die verhouding oplopen tot 144 en in 2060 tot 152. En als er dan toch nood zou zijn aan meer actieven dan kan men best eerst beginnen met de meer dan 500.000 werklozen aan het werk te helpen in plaats van ouderen die 'op'-gewerkt zijn, nog langer te laten werken.

De vergrijzing gaat natuurlijk meer geld kosten. Maar is ze daarom onbetaalbaar? Helemaal niet zegt onze spookbestrijder. Volgens het laatste rapport van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (juni 2011) zal de vergrijzing tegen 2030 een extrakost van 12,9 miljard euro meebrengen. Maar die kost komt er niet plots maar ontstaat geleidelijk, net zoals de vergrijzing geleidelijk gaat. De Swert omschrijft het in koerstermen: "Vergrijzing, dat is niet een sociale Muur van Geraardsbergen oprijden, ook niet een Alpe d'Huez, (...) dat is simpel elk jaar Scherpenheuvel per fiets binnenrijden. Zacht glooiende helling. De pijn in de kuiten is minder financieel dan politiek". Concreet betekent de vergrijzing een meerkost van zowat 650 miljoen per jaar. Vergelijk dat even met de 20 miljard euro die men nu op vier jaar tijd wil besparen, dan is die meerkost voor de vergrijzing bijna een peulschil. Voor de periode tussen 2030 en 2060 zou die meerkost zelfs dalen naar jaarlijks 380 miljoen euro. De Swert besluit met een Twitterbericht: "Bevolking grijzer. Kost toch beperkt. Niet meer dan 1000 bankiersbonussen. Die verdienen dat niet, u wel. Worden toch gesubsidieerd, u dan ook. Geld is er".

Maar die meerkost moet wel opgebracht worden. De Swert ziet minstens drie goede manieren om dat te doen. De eerste is door de overheid zelf. Bijvoorbeeld door het Zilverfonds. Maar dat is op een fiasco uitgelopen omdat de forse daling van de intrest op de overheidsschuld onder de Paarse regeringen niet, zoals voorzien, in dat zilverfonds werden gestort maar voor andere zaken werden gebruikt, onder andere voor een forse belastingvermindering van meer dan 4 miljard euro.

De tweede manier is prima: meer werk. Dat betekent meer inkomsten en minder uitgaven. Alleen kan meer werk op (minstens) twee manieren: meer werkenden of langer werken. Wat je nu hoort, is dat we vooral allemaal langer moeten werken. Maar er zijn nog genoeg werkzoekenden die nog geen werk hebben: jongeren, allochtonen, vrouwen en ook ouderen die, eens ontslagen, nergens nog worden aangenomen. Eerst als die allemaal aan het werk zijn, kan men misschien eraan denken wie al werk heeft langer te laten werken. Iets wat overigens vanzelf zou gaan indien de loopbaan mensen daartoe in staat stelt in plaats van hen op 25 jaar helemaal uit te persen. Een derde manier waar nauwelijks over wordt gesproken is de groei en de productiviteit. Alle vooruitzichten gaan uit van een jaarlijkse groei van onze economie met 1,5%. Dat betekent dat België (niet alle Belgen) tegen 2030 weer een derde rijker zal zijn dan nu. De meerkost van de vergrijzing bedraagt ongeveer 1/7 daarvan. Met andere woorden, dank zij de groei en de toegenomen productiviteit kan de meerkost van de vergrijzing gemakkelijk worden betaald. De vraag is dus niet langer of de pensioenen betaalbaar blijven, maar wel op welke wijze, door wie gaat die meerkost worden opgehoest.

Voor Gilbert De Swert is het duidelijk: Het 'gat' in de Sociale Zekerheid is geen demografische noodlot maar een ideologische constructie. In de kern gaat het om een verdelingsprobleem, een verdeling van de productiviteitswinsten. En de mantra van het langer werken dient alleen om dit kernprobleem te verdonkeremanen. "Kortom, 'meer werken' of 'langer werken' is een archaïsche slogan, die de geesten rijp moet maken voor de gedachte dat werknemers niet zouden moeten delen in de productiviteitsstijgingen". De discussie over de toekomst van de SZ en de pensioenen is in de kern een discussie over welke maatschappij wij willen. De keuze is dus een maat-

schappelijke keuze en geen door demografische en/of financiële ontwikkelingen onontkoombare keuze. En die keuze gaat ondermeer over een betere verdeling van de rijkdom, maar niet alleen daarover. Niet enkel over marktrijkdom maar ook over minder werken om meer mensen te laten werken en met zijn allen beter te kunnen leven.

Het relatief kleine boekje bevat zo'n schat aan gegevens, inzichten, discussiepunten, voorstellen al dan niet met een utopisch tintje, dat het onmogelijk is om hiervan in dit kort bestek een overzicht te geven. Om nog maar een voorbeeld te geven. Wie wil weten hoe men in andere landen het pensioenprobleem aanpakt of wie argumenten zoekt voor de superioriteit van ons repartitiestelsel (de huidige generatie werkenden betaalt de pensioenen van de huidige generatie gepensioneerden) op het kapitalisatiestelsel (iedereen spaart zijn eigen pensioen bijeen), komt ook ruimschoots aan zijn trekken.

Maar natuurlijk Gilbert De Swert blijft Gilbert De Swert. Zijn zeer eigen schrijfstijl maakt de lectuur niet altijd gemakkelijk. Maar dat heeft natuurlijk ook met de materie zelf te maken. Je moet heel goed je aandacht bijhouden met de vele cijfers, argumentaties, redeneringen, hink-stap-gedachtensprongen en de vele nieuwe woorden van eigen makelij. Of wat dacht u van 'demagografie', 'pijnsioenen', 'poensioenen', 'belsioenen', 'persioenen', 'pijlerpeiling', 'onrustpensioen', 'grijstest', 'beeftijd'? En dan beperk ik mij bij de keuze van mijn voorbeelden enkel tot wat in de titels te vinden is. Maar het prikkelt en maakt het lezen ook tot een waar taal- en leesgenot.

Wil je goed gewapend zijn tegen tenminste één onderdeel van de komende besparingstsunami dan moet je dit boek zo vlug mogelijk lezen. En waarom niet in groep lezen om elkaar te helpen bij het begrijpen en het argumenteren? Dus als de bliksem naar de 'betere' boekhandel waar het boek vanaf 20 september in de rekken ligt.

➤ Jozef Mampuyts

Nachtwake

Vanuit mijn cel staar ik in de donkere nacht
Aan het getraliede raam houd ik de wacht
Ik wacht op iets dat nooit terug zal komen
Want van ons samenzijn kan ik alleen maar dromen
Ik schat de afstand tot bij een heldere ster
Want ook jij zijt nu zo onbereikbaar ver
Zo ver dat ik je nooit meer aan kan raken
Ver als die ster hoog boven de daken
En toch houd ik aan mijn raam de wacht
En staar vanuit mijn cel in de donkere nacht.

Vanuit mijn cel staar ik in de donkere nacht
Aan het getraliede raam houd ik de wacht
Ik kijk weemoedig naar het licht van de maan
Dat naar binnen dringt door het kleine raam
Diezelfde maan, die schijnt op mijn gezicht
Verlicht ook het stukje grond waar jij nu ligt
En ik wil neerknielen en bidden aan uw graf
Zoals de maan, lijkt het dichtbij - doch, het is zo veraf
En toch houd ik aan mijn raam de wacht
En staar vanuit mijn cel in de donkere nacht.

Vanuit mijn cel staar ik in de donkere nacht
Aan het getraliede raam houd ik de wacht
Maar... hoelang ik hier ook blijf wachten
steeds zijn het eenzame, donkere nachten
En al hoor ik ver weg een torenklok slagen
Ik weet dat het voor mij nooit meer zal dagen
Want van ons samenzijn kan ik alleen nog dromen
En wachten op iets dat nooit terug kan komen
En toch houd ik aan mijn raam de wacht
En staat vanuit mijn cel in de donkere nacht

(een levensdelinquent aan zijn slachtoffer)

Ex-gedetineerde

Over de wegen in mijn dromen
en ook gedurende de dag,
loop ik blindelings te bedelen
om een warmhartige oogopslag

Omwille van mijn verleden
word ik telkens weer aangerand
door kwade tongen.
Hun oordeel neemt bezit van de straat...

Wrokkig dool ik rond
in het puin van mijn verleden.
Vrouwen en kinderen:
verloren tederheden.

Ik heb nochtans geboet,
mijn slachtoffer vergoed,
mijn schuld beleden

(uit: *Poëzie uit de gevangenis* door J.G.)

**Uit *Metanoia*,
driemaandelijks contactblad
katholieke aalmoezeniers bij het gevangeniswezen
(4de kwartaal 2001)**

Illégal

'Illégal' is een harde realistische actiethriller die je een blik gunt in de wereld van de gesloten asielcentra, deportatie en immigratiepolitie. In oktober 2010 kwam hij in de zalen uit. Deze Belgisch-Luxemburgse-Franse film sleepte al twee prijzen in de wacht: op het filmfestival van Cannes en op dat van Angoulême. Illégal was ook de officiële Belgische inzending voor een Oscar.

Maar vóór de film uitkwam, hadden Keltoum Bedorf en Han Soete van DeWereldMorgen een interview met de Belgische regisseur Olivier Masset-Depasse. Het verscheen op 28 september 2010 in DeWereldMorgen. We nemen het hier met dank over.

DWM: Het is een geëngageerde film die een verhaal vertelt, maar ook een reflectie is op onze maatschappij. Het is toch niet evident om zoiets te maken?

Olivier Masset-Depasse: Eigenlijk heeft de film mij gemaakt. Het is geen film die voorzien of gepland was. Ik zag op tv een programma over gesloten centra en ik hoorde over de detentie van kinderen. Ik voelde me er fysiek niet goed bij. Zeker toen ik vernam dat zo'n detentiecentrum maar op 15 kilometer van mij thuis ligt. Ik voelde me verplicht om dit te onderzoeken.

Mijn onderzoek startte op het internet. Hoe meer ik ontdekte, hoe meer ik geïnteresseerd geraakte. Al gauw kreeg ik het idee om er een film over te maken. Het werd echt een obsessie om te weten te komen wat er echt gebeurt achter die muren. We zien altijd de façade, de prikkeldraad, maar nooit wat er zich daarachter afspeelt. Wat er gebeurt op de luchthavens tijdens de deportatie? Ik wilde dat tonen. We hebben een jaar het thema onderzocht en al de gegevens verwerkt in de film. We zijn naar zo'n gesloten centrum gegaan en hebben verschillende mensen geïnterviewd. De bewakers, de vluchtelingen, de politie, ... Ik wilde zoveel mogelijk mensen interviewen om een zo volledig mogelijk beeld te kunnen schetsen. Nadien moesten we alles verwerken tot een fictiefilm, het is geen documentaire."

We hebben de film los van elkaar gezien en vonden allebei dat het een vrij harde film is. Het verhaal is al niet vanzelfsprekend en bovendien maken de manier van filmen en de beelden met veel contrasten het verhaal nog zwaarder. Waarom heb je voor deze aanpak gekozen?

De dingen zien er in de film nog iets beter uit dan in de realiteit, hoor. We willen de dingen niet esthetiseren, maar ze zo waarheidsgetrouw mogelijk weergeven.

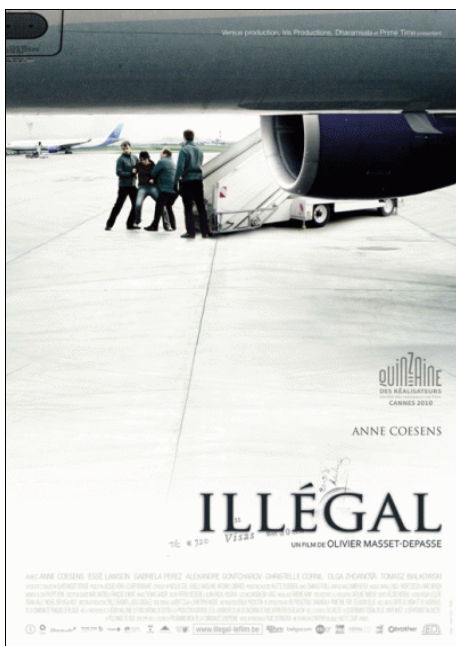
Na verschillende gesprekken met mensen-zonder-papieren vond ik dat ze in een permanente thriller leefden. Telkens als ze buiten gaan, loert het gevaar. Iemand die ik ken en in de sector werkt, zei me dat ik nog te vriendelijk ben in mijn film. Dat de dingen er in realiteit vaak vele harder aan toegaan.

Illégal is een geëngageerde actiefilm. Ik zou graag zien dat er in Europa meer politieke thrillers worden gemaakt. We zitten in een maatschappij waar het entertainment voorrang krijgt. Maar dit is geen entertainende film. Het is een film die wil blijven plakken. Ik zal blij zijn als dat lukt en nog meer als de film debat teweegbrengt.

In je film laat je de kijker helemaal opgaan in het hoofdpersonage, de Russische vrouw, de andere personages zijn slechts figuranten. Waarom?

Het is een subjectieve film. De kijker beleeft alles vanuit het perspectief van het Russische hoofdpersonage, Tania. Ik wilde graag een sterke identificatie van de kijker met het hoofdpersonage. Zodat de kijker zich na de film realiseert: verdorie, ik had Tania kunnen zijn. Ik wilde de kijker zo dicht mogelijk bij Tania brengen en hem niet de keuze laten om afgeleid te worden door andere personages.

Ik heb heel wat films gezien over hetzelfde onderwerp. En de personages zijn meestal Afrikanen, Pakistani en dergelijke. Dat wekt dan wel compassie op, maar er is geen identificatie omdat die personages uit een andere cultuur komen. Ik vertrok vanuit een reële basis. De Russische gemeenschap in België is talrijk en vragende partij voor een verblijfsvergunning. Ik heb me daarop gebaseerd. Het uitgangspunt is: voilà, ze is blank, ze lijkt op ons, wij hadden in haar plaats kunnen staan. En dat is wat ik mis bij

veel andere films over dat onderwerp.

Zelfs de slechte personages zoals de bewakers en de psychologe hebben in je film nog een goede kant. Je hebt er geen goede versus slechte personages van gemaakt.

Dat is ook de realiteit, hé. Het is niet altijd zwart-wit. Ik geef ook de andere kant van het personage omdat dat ook belangrijk is in de realiteit. Het niet weergeven van expliciet goede en expliciet slechte personages mag geen excuus zijn om niets te doen. Ik wil dat de complexiteit de mensen doet nadenken. Dat ze debat teweegbrengt. Alles is zacht, maar het is een soort onmenselijke zachtheid. Van al de getuigenissen die ik gehoord heb, is het dat vooral wat me raakte. Ze weten niet waar ze naartoe gaan, wat er gaat gebeuren, ze zijn constant op hun hoede. Ze worden behandeld als criminelen.

Is de film een aanklacht tegen de onmenselijkheid van de geciviliseerde samenleving?

Ja, dat is ook de bedoeling. Voor mij verwijst de titel van de film niet naar de mensen zonder-papieren, maar naar het systeem. Illegaal zijn de gesloten centra, de psychologische marteling die de mensen moeten ondergaan. Ze lossen er ook helemaal niets mee op. Het is ook echt zo dat er meer en meer alleenstaande vrouwen met kinderen naar hier komen. De strijd van de moeder om haar zoon terug te zien, is hier symbolisch.

We zullen een moeder nooit kunnen beletten om haar kind terug te zien. Het weer spiegelt ook het algemeen gevoel van iemand zonder papieren. Het zijn mensen die constant in levensgevaar zijn. Ze zijn op zoek naar een betere toekomst. Iemand die de oceaan wil oversteken in een vissersbootje of als verstekeling, kan je nooit stoppen. Je moet hem doden als je het hem wil beletten.

Mijn vraag is of het echt nodig is om die mensen dit alles te laten ondergaan. Ik zeg niet dat het voor iedereen elke keer zo gebeurt, maar het gebeurt genoeg om te zeggen: pas op. Er is een kink in de kabel. Er is iets mis.

Er is een hele infrastructuur opgezet om mensen te deporteren, maar voor elke persoon die ze uitzetten, komen er toch tientallen nieuwe binnen.

Het geld wordt verkeerd aangewend en heel de deportatiepolitiek is dweilen met de kraan open. Ik heb er een anekdote over. Ik was tijdens mijn research in een gesloten centrum in het kantoor van de directrice. Ze was aan de telefoon en ik hoorde haar praten met een Pool die twee weken voordien vanuit het gesloten centrum gedeporteerd is naar Polen. Hij belde omdat hij zijn gsm had vergeten. Ze vroeg hem naar zijn adres in Polen om de gsm op te sturen. De Pool zei haar: "Maar nee mevrouw, je hoeft die niet op te sturen. Ik ben in de buurt. Ik kom wel even langs om die op te halen".

Hetzelfde met de Roma-zigeuners in Frankrijk die uitgezet worden. De overheid geeft hen wat geld om te vertrekken. Dan vragen ze hen: "wat ga je doen met het geld?" "Ah, nu hebben we wat geld om ons land te bezoeken. We komen nadien wel terug, hoor". De gesloten centra zijn voor mij een politiek discours. Het is om de burgers hier gerust te stellen, dat ze die vluchtelingen écht aanpakken. Maar het probleem ligt niet bij die vluchtelingen. Het is bij al de rest erom heen. We zijn te erg gefocust op onze rijkdom, maar vergeten dat die eigenlijk van anderen is.

Het is toch ook geen oplossing om de grenzen open te zetten en iedereen toe te laten?

Mijn film gaat niet over het al dan niet openen van de grenzen. Ik wijs op de manier waarop die mensen behandeld worden en vraag me af wat de overheid ermee wil bereiken. Is het dat allemaal waard? Niemand kan die mensen ooit beletten op zoek te gaan naar een betere toekomst. Het enige dat we kunnen proberen, is het evenwicht in hun landen van oorsprong opnieuw te herstellen. En door op te treden tegen de maffia die de mensenhandel controleert. Er is ook een hele maffia en corruptie bij het verkrijgen van papieren binnen ambassades. Misschien is dat een thema voor mijn volgende film. Migratie is immers de grootste uitdaging van onze tijd.

Je stelt in je film veel vragen, maar je geeft maar weinig antwoorden.

Het is mijn job als filmmaker om vragen op te werpen. Het is aan de activisten en aan de politiek om met antwoorden te komen. Zelfs als ik antwoorden heb, zal ik ze niet brengen omdat ik dan uit mijn rol als filmmaker val en een activist of een politicus wordt. Mijn doel met de film is om het probleem te signaleren zodat de mensen achteraf niet kunnen zeggen dat ze het niet wisten.

Keltoum Bedorf en Han Soete

www.dewereldmorgen.be/node/23321

laatste pagina

Een andere wereld is mogelijk

Maatschappelijke spanningsvelden en theologieën in context

Wie morgen een andere wereld wil, moet weten hoe die vandaag in mekaar zit. Deze vormingsreeks reikt handvatten aan om onze maatschappij met al zijn tegenstrijdigheden, dilemma's en onrechtvaardigheden beter te begrijpen. Daarom ontleden we een aantal actuele spanningsvelden zoals o.m. kapitaal-arbeid, de groeiende kloof tussen arm en rijk, ecologische vraagstukken, emancipatiestrijd van verdrukte groepen en volken. Welke perspectieven bieden de altermondialistische beweging en het Wereld Sociaal Forum? Welke visies en praktijken hebben bevrijdingstheologieën hier rond ontwikkeld?

Begeleiding: Josephine Wilschut en Jan Soetewey

Data: 9 donderdagen van 10 tot 16u: 6, 13, 20 okt.; 10, 17, 24 nov.; 1, 8, 15 dec. 2011

Plaats: Zaal Chapo, Statiestraat 146, Antwerpen-Berchem

Organisatie: v.z.w. Motief i.s.m. SHH-ATW

Inl. en inschr.: Motief, tel. 03-216.94.83; info@motief.org; www.motief.org

MANIFIESTA

Bredene aan Zee

**zaterdag
24 september 2011**

Vanaf 11 uur:
concert en animatie
boekenforum
kinderdorp
cultuurforum
eet- en infostands
duinenwandeling
en veel, veel meer

Inkom: vvk 10 euro - 8 euro (reductietarief), kinderen - 12 jaar gratis

Plaats: Staf Versluys Centrum, Kapelsraat 76, 8450 Bredene

Contact en info: via de website www.manifiesta.be

Info@manifiesta.be

Organisatie: Geneeskunde voor het Volk en Solidair

Een beetje Cuba op ManiFiesta!
Festival met Cubaanse gasten.
Debatten over ecologie, de economische hervormingen, de Cuban Five.
Film.

2de Dag van het Socialisme

zaterdag 29 oktober 2011

Vooruit Gent

info:

www.rondetafelvansocialisten.be

Strijd en inkeer
Jubileumconcert Jebron 35 jaar

DWARSBALK o.l.v. Lieve Matheussen
KANTILENE o.l.v. Martine Van de Voorde
Begeleiding piano *Dirk Vermeij*
Presentatie *Sara Van Boxstael*

AALST 24 SEPTEMBER 2011

Kaarten €10
Kansenpas € 2
VU Jebron vzw

AALST / Sint Annakerk 20 u
info & kaarten : 053 77 51 16
jebron@telenet.be